

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

**První světová válka ve světle korespondence Antonína
Brzáka z Bobnic (Kritická edice pramene)**

Bakalářská práce

Autor: Lukáš Barč
Studijní program: B0114A12 Historie se zaměřením na vzdělávání
B0114A10 Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Hradec Králové 2024

Zadání bakalářské práce

Autor: Lukáš Barč

Studium: F21BP0042

Studijní program: B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **První světová válka ve světle korespondence Antonína Brzáka z Bobnic (Kritická edice pramene)**

Název bakalářské práce AJ: World War I in the light of Antonín Brzák's Correspondence (Critical Edition of the Source)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Výzkum dochovaných deníkových záznamů a korespondence zachycujících události první světové války náleží v posledních letech mezi oblíbená badatelská témata. S ohledem na soukromé vlastnictví početného souboru dopisů, které posílal své rodině do Bobnic na Nymbursku voják Antonín Brzák v letech 1915?1918 ze své služby v Josefově, je cílem předkládané bakalářské práce vyhotovení kritické edice dochovaného pramene. S využitím moderních transkripčních pravidel bude text dopisů zpřístupněn a doplněn o úvodní studii, ve které budou kontextuálně zachyceny Brzákovy předválečné i válečné osudy.

Jiří HUTEČKA, Muži proti ohni: Motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války 1914?1918, Praha 2016. Libor NEDOROST, Češi v 1. světové válce I?III, Praha 2006, 2007. Ivan ŠEDIVÝ, Češi, české země a Velká válka 1914?1918, Praha 2014. Radek TLAPÁK, Legionář Jan Bečkovský (1891?1932): Rekonstrukce prvoválečných osudů, bakalářská práce na KPVHA FF UHK, Hradec Králové 2019. Sabina VARGOVÁ, Obraz druhého v pramenech osobní povahy československých legionářů v Rusku, diplomová práce na HÚ FF UHK, Hradec Králové 2021. Dalibor VÁCHA, Život v legiích. Českoslovenští dobrovolníci na Rusi 1914?1918, disertační práce na HÚ FF JU, České Budějovice 2011. Prameny: SOA Praha, SOKA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv obce Bobnice, Pamětní kniha pro obec Bobnice 1927?1959, inv. č. 348. Korespondence Antonína Brzáka (1897?1918), soukromý archiv předkladatele bakalářské práce

Zadávatel: Historický ústav,
pracoviště: Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 7.12.2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně. Veškeré použité podklady, ze kterých jsem čerpal informace, jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury a citovány v textu.

V Hradci Králové dne: 26. 4. 2024

.....

Jméno a příjmení

Poděkování

Chtěl bych především poděkovat své vedoucí práce doc. PhDr. Janě Vojtiškové, Ph.D., za velmi cenné rady a věcné připomínky při vypracování mé bakalářské práce a za její čas, který mi při psaní věnovala.

BARČ, Lukáš, *První světová válka ve světle korespondence Antonína Brzáka z Bobnic (kritická edice pramenů)*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2024, 90 stran. Bakalářská práce.

Abstrakt

Výzkum dochovaných deníkových záznamů a soukromé korespondence zachycujících události první světové války náleží v posledních letech mezi oblíbená badatelská témata. S ohledem na soukromé vlastnictví početného souboru dopisů, které posílal své rodině do Bobnic na Nymbursku Antonín Brzák, od roku 1913 do roku 1916 nejprve ze svého studia na zemědělské škole v Roudnici nad Labem a poté ze své služby v Josefově, cílem předkládané bakalářské práce je vyhotovení kritické edice dochovaných pramenů. S využitím moderních transkripčních pravidel je text dopisů zpřístupněn a doplněn o úvodní studii, ve které je kontextuálně zachycen Brzákův předválečný i válečný osud.

Klíčová slova: první světová válka; Antonín Brzák; Bobnice; Josefov; edice

BARČ, Lukáš, *The First World War in the Light of the Correspondence of Antonín Brzák of Bobnice (critical edition of the source)*, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2024, 90 pages. Bachelor thesis.

Abstract

Research into surviving diary records and private correspondence depicting the events of the First World War has been one of the most popular research topics in recent years. With regard to the private ownership of a large collection of letters sent by Antonín Brzák to his family in Bobnice, Nymburk, from 1913 to 1916, first from his studies at the agricultural school in Roudnice nad Labem and then from his service in Josefov, the aim of the present bachelor thesis is to produce a critical edition of the surviving sources. Using modern transcription rules, the text of the letters is made accessible and supplemented by an introductory study in which Brzák's pre-war and wartime fate is contextually depicted.

Keywords: First World War; Antonín Brzák; Bobnice; Josefov; edition

SEZNAM ZKRATEK

AOB	Archiv obce Bobnice
FF	Filozofická fakulta
KTS FT	Katedra technologií a struktur, Fakulta textilní
MUNI	Masarykova Univerzita Brno
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
TUL	Technická univerzita Liberec
UHK	Univerzita Hradec Králové
VHA	Vojenský historický archiv
VÚA	Vojenský ústřední archiv

Obsah

Seznam zkratk	- 3 -
Úvod.....	- 9 -
1. Bobnice na Nymbursku. Historický vývoj vsi a posléze obce do závěru 1. světové války	- 12 -
1.1 Bobnice do počátku 20. století.....	- 12 -
1.2 Bobnice za první světové války	- 15 -
1.3 Každodennost obyvatel v zázemí a na frontě	- 18 -
2. Antonín Brzák	- 20 -
2.1 Dětství, škola, dospívání	- 20 -
2.2 Vojenská služba	- 26 -
2.3 Závěr života	- 36 -
3. Edice	- 42 -
3.1 Ediční poznámka.....	- 42 -
3.2 Edice korespondence	- 42 -
Závěr	- 78 -
Místní a jmenný rejstřík	- 80 -
Seznam použitých pramenů a literatury	- 85 -
Seznam obrázků	- 87 -
Obrazová příloha.....	- 88 -

ÚVOD

První světová válka, která probíhala v letech 1914 až 1918, se stala jedním z nejzásadnějších a nejproblematictějších konfliktů moderních dějin. Její vliv a dopad nejen formovaly politickou mapu Evropy a světa, ale také zanechaly hluboké stopy v sociálních, ekonomických a kulturních oblastech společnosti. Tento globální konflikt, který zapojil do boje nejen miliony vojáků ze všech koutů světa, ale i civilní obyvatelstvo, znamenal zásadní zlom v lidské historii. Téma první světové války je nejen fascinující studií o vojenských strategiích a taktikách, ale rovněž důkladným zkoumáním politických intrik, socioekonomických důsledků a psychologických aspektů války.¹

Tato bakalářská práce se zabývá znovuoživením příběhu Antonína Brzáka z Bobnic skrze jeho korespondenci s rodiči, od jeho nástupu na Zemědělskou školu v Roudnici nad Labem až do jeho smrti ve 21 letech. V závěru souboru dopisů se objevuje i jeden adresovaný lékaři, a jeden určený Antonínovu kamarádovi. Antonín Brzák byl rodák z Bobnic žijící v letech 1897–1918 a nepřímý předek autora této práce. Korespondence, která je předmětem této práce, pochází z různých míst, kde se Antonín nacházel. Patří mezi ně škola v Roudnici nad Labem, Josefov, Kufstein anebo Praha.

Cílem je vytvořit edici korespondence Antonína Brzáka, a ucelit tak pohled na působení tohoto českého vojáka, na jeho osobní zkušenosti a prožitky před válkou a během ní. Edice pramene bude sloužit jako historický materiál, který přispěje k hlubšímu poznání osudů obyčejných lidí během války a vlivu válečných událostí na jednotlivce. Autor čerpá hlavně z dopisů, které nebyly doposud nikde zveřejněny,² a soustrasti Antonínovy matky, napsané po jeho smrti.³ K vojenské části posloužila především odborná literatura zaměřená na vojáky v první světové válce, tj. kniha *Muži proti ohni* od Jiřího Hutečky, která se zabývá motivací, mužností a morálkou českých vojáků za první světové války,⁴ kniha Vojtěcha Kesslera a Josefa Šrámka

---

¹ Libor NEDOROST, *Češi v 1. světové válce 1. díl: Mým národům*, Praha 2006, s. 7.

² Korespondence Antonína Brzáka (1897–1918), soukromý archiv autora bakalářské práce.

³ Soustrast matky Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

⁴ Jiří HUTEČKA, *Muži proti ohni: Motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války 1914–1918*, Praha 2016.

Tváře války, zabývající se každodenností vojáků a edicí vybraných vzpomínek na dobu první světové války,⁵ kniha od historika Libora Nedorosta *Češi v první světové válce 1.*, ve které popisuje osudy a každodennost některých českých vojáků,⁶ anebo publikace od Ivana Šedivého *Češi, české země a velká válka*, věnující se podobnému tématu.⁷

Práce je tvořena dvěma hlavními částmi – historickou a ediční. Historická část popisuje obec, kde Antonín Brzák žil se svou rodinou, a dále se zabývá událostmi před a během první světové války, které ovlivnily jeho život. Hlavními prameny, které pomohly zmapovat historii Bobnic, byla například *Pamětní kniha pro obec Bobnice*, která poskytuje pohled na obec v letech 1860 až 1959,⁸ a kniha od místního historika Jana Hellicha, která je již staršího data (1898), ale přesto poskytuje nejucelenější soupis dějin Bobnic.⁹ Část ediční je zaměřena na edici osobní korespondence Antonína Brzáka, jak již zaznělo výše, s rodiči Marií a Antonínem Brzákovými, popř. lékařem nebo kamarádem. Jedná se o soubor dopisů a pohlednic, z nichž jsou některé psány rukou a jiné na stroji. Korespondence je dochována od jeho nástupu na zemědělskou školu v Roudnici nad Labem až po jeho nemoc, která ukončila jeho život. Pramenným základem této práce jsou především dopisy, které stejně jako například deníky patří do skupiny ego-dokumentů, tzn. dokumenty, kde autor popisuje svůj osobní život a zkušenosti, které neměly být adresovány veřejnosti, ale mají historickou i vědeckou hodnotu.¹⁰ Hlavním rozdílem mezi dopisem a deníkem je, že informace obsažené v dopisech mohly podléhat kontrole. Z Antonínovi osobní korespondence se dočteme pouze o osobních záležitostech, avšak postrádáme podrobnější popisy poměrů z válečného prostředí. Proto z Vojenského ústředního archivu v Praze (dále jen VÚA) a Vojenského historického ústavu v Praze (VHÚ) byly žádány záznamy o Antonínově vojenské službě v rakousko-uherské armádě, což zahrnovalo kmenový list, tj. základní vojenskou dokumentaci o něm. Bohužel se v tomto případě kmenové listy nedochovaly, a tak

---

⁵ Vojtěch KESSLER – Josef ŠRÁMEK, *Tváře války: Velká válka 1914-1918 očima českých účastníků*, Praha 2020.

⁶ Libor NEDOROST, *Češi v 1. světové válce 1. díl: Mým národům*, Praha 2006.

⁷ Ivan ŠEĐIVÝ, *Češi, české země a velká válka*, Praha 2001.

⁸ SOA Praha, SOKA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv obce Bobnice (dále jen AOB), *Pamětní kniha pro obec Bobnice 1860–1959*, inv. č. 348.

⁹ Jan HELLICH, *Obec Bobnice u Nymburka*, Bobnice 1898.

¹⁰ Marcin FILIPOWICZ – Alena ZACHOVÁ, *Případ Hradec Králové, Červený Kostelec 2009*, s. 36.

nebylo možné tento pramen použít.¹¹ Antonín Brzák se totiž narodil právě v tomto období (8. června 1897).

---

¹¹ Radek TLAPÁK, *Legionář Jan Bečkovský (1891–1932): Rekonstrukce prvoválečných osudů*, bakalářská práce na KPVHA FF UHK, Hradec Králové 2019, s. 12.

1. BOBNICE NA NYMBURSKU. HISTORICKÝ VÝVOJ VSI A POSLÉZE OBCE DO ZÁVĚRU 1. SVĚTOVÉ VÁLKY

Nejprve bude představena lokalita, v níž se Antonín narodil a vyrůstal a jejíž zemědělské zaměření předurčilo jeho nástup do roudnické školy, odkud je první skupina jeho dopisů. Rodnou vsí Antonína jsou Bobnice, což je obec ve Středočeském kraji, vzdálená asi 4 km severně od města Nymburka.

1.1 Bobnice do počátku 20. století

Původ vsi Bobnice sahá do 11. století a její jméno pravděpodobně pochází od jejího zakladatele Bob nebo Boben.¹² Časné osídlení dokládají archeologické nálezy z této doby. Nejstaršími dochovanými dokumenty potvrzujícími existenci vsi jsou dvě písemnosti z roku 1363.¹³ Další dochované prameny jsou známe až z poloviny 16. století,¹⁴ kdy na místě dnešní zástavby stál statek patřící městu Nymburku, který byl dědičně pronajímán.¹⁵ Po roce 1547 patřily Bobnice k poděbradskému panství a tehdy zde bylo na 12 držitelů gruntů. V roce 1590 ve vsi vzniká krčma a masný krám. V průběhu třicetileté války (zejména v letech 1631–1634) byl osud vsi podobný jako v mnoha dalších. Ves se nevyhnula drancování a byla zcela zničena.¹⁶ Až po konci třicetileté války se podařilo do roku 1651 opravit 12 usedlostí, které byly schopny platit pachtovné. Život se do vsi navracel pomalu. V roce 1740 zde byl znovupostaven masný krám a krčma.¹⁷ Roku 1770 se z vojenských důvodů začíná s číslováním domů (před tím byly označovány jmény vlastníků), a to kvůli identifikaci bojeschopných obyvatel, kteří by mohli doplnit řady rakouských vojáků. Mezi lety 1778 až 1783 se v Bobnicích řeší aboliční

---

¹² Jméno Boben, od kterého jsou Bobnice odvozeny, se v listinných památkách XI. až XV. stol. vyskytuje častěji. Téhož původu jsou i jména starých osad u Prahy: Bubeneč a Buben; J. HELLICH, *Obec Bobnice*, s. 4.

¹³ *Místopis Nymburska*, Uhlířské Janovice 2023, s. 8.

¹⁴ Jan HELLICH, *Obec Bobnice u Nymburka*, Bobnice 1898, s. 11.

¹⁵ Tamtéž, s. 4.

¹⁶ *Místopis Nymburska*, s. 9.

¹⁷ J. HELLICH, *Obec Bobnice*, s. 16.

Raabovská soustava (dále jen raabizace¹⁸), kdy ves musela rozdělit všechny pozemky císařských dvorů na menší usedlosti, tzv. familie, ze kterých musel být placen emfyteutický plat, tj. dědičný plat za pozemek, který platili bobničtí obyvatelé do císařské pokladny, anebo ho bylo možné splatit prací na vrchnostenské půdě.¹⁹

Roku 1800 se v Bobnicích přešlo na nové číslování domů, kterým se měnilo dosavadní vojenské z roku 1770, a to přetrvává dodnes. Škola byla v Bobnicích založena v roce 1815. Ve svých začátcích se neseťkala s oblibou u místních, protože se museli ze svých peněz skládat na učitelský plat, což bylo 150 zlatých za rok.²⁰ Významným rokem je rok 1848, kdy byl zrušen poddanský svazek a ves získala status obce. O rok později byl 17. března 1849 vydán zákon, který umožnil obci svobodnou volbu svých zástupců. Následkem toho bylo uspořádání prvních obecních voleb.²¹ Po roce 1860 se začíná v obci psát pamětní kniha, a proto je pozdější období lépe zmapováno, hlavně z hlediska obyvatelstva a úředních záznamů. V pamětní knize se objevují zejména výčty obyvatel i s popisnými čísly, majetky, tresty za provinění, změny místních učitelů a starostů i každodenní události.²²

Druhá polovina 19. století je v Bobnicích zejména ve znamení kvalitnější výstavby některých domů. Novou budovu získala v roce 1866 i škola. Stará byla již ve špatném stavu. V obci fungovala i evangelická škola, ale nemáme k ní prameny. O dva roky později, tj. r. 1868, se obec usnesla na vybudování knihovny v místním obecním úřadě. Konec 19. a začátek 20. století je v obci ve znamení dalších staveb, a to u hlavních silnic, které zůstaly dodnes: jedna vede k městu Nymburku a další tři k obcím Jíkev, Chleby a Oskoříněk. V obci se též začíná těžit a štípat kámen. Po lomu zůstal rybník s názvem Skála.²³

Právě na konci 19. století, konkrétně v roce 1897, se narodil Antonín Brzák, který žil se svou rodinou v čp. 15 (dříve 22), ta se věnovala zemědělství stejně tak jako po staletí před tím většina bobnických obyvatel. Napomáhala tomu významně úrodná polabská nížina. Grunt se nacházel v historické části obce a je na obrázku

---

¹⁸ Tamtéž, s. 19.

¹⁹ Václav ČERNÝ, *Pozemková reforma v XVIII. století*, Praha 1928, s. 194.

²⁰ J. HELLIICH, *Obec Bobnice*, s. 45.

²¹ Tamtéž, s. 29.

²² AOB, *Pamětní kniha pro obec Bobnice 1860–1959*, s. 19.

²³ Tamtéž, s. 21.

níže zvýrazněn červenou barvou. Zároveň obrázek níže zobrazuje původní jádro obce (uprostřed žlutého kruhu) i nynější zástavbu.

Na přelomu 19. a 20. století se zemědělsky orientovaným Bobnicím příliš nedaří. První roky jsou zejména ve znamení sucha a neúrody, jedinou výjimkou je rok 1903, z kterého bylo dostatek krmiva pro dobytek i do příštích let. V roce následujícím se na katastrálním území otevírá železniční stanice s názvem Jíkev – Bobnice, jež byla na trati Nymburk – Jičín.²⁴ Další záznamy v pamětní knize se týkají zejména nákupů zemědělských strojů k usnadnění práce na poli a zmínek o počasí, a to až do 19. ledna 1914, kdy okres povolil oddělení obcí Bobnic a Kovansko (k reálnému rozdělení došlo až v roce 1916).²⁵

Obr. č. 1 Letecký snímek zachycující jádro původní vesnice k roku 2021 s vyznačením bydlíště Antonína Brzáka (červenou barvou)²⁶

²⁴ Tamtéž, s. 267.

²⁵ Tamtéž, s. 262. Dnes v obci žije na 880 obyvatel. Skládá se ze dvou částí obce: Bobnic a Kovanska.

²⁶ Dostupné z: http://www.mesto-nymburk.cz/files/uzemni-plan-obce/bobnice/2021_o_text_priloha.pdf, cit. 20. 4. 2024.

1.2 Bobnice za první světové války

V průběhu války Antonín komunikoval zejména s rodiči, kteří i nadále žili v Bobnicích. Pro představu o situaci, v jaké se během války nacházeli, je zařazena podkapitola o vývoji obce a rozdíly mezi odvedenci na frontu a do zázemí, ve válečných letech, neboť to napomůže k pochopení řady informací, které se v dopisech objevují. Zvláštní pozornost pak bude věnována vojenským odvodům.

První světová válka pro obec začíná uprostřed žní roku 1914, kdy zemědělci museli zanechat prací na poli a hlásit se ke svým plukům.²⁷ Ze záznamu z kroniky vyplývá, že bylo ihned na počátku války odvedeno na 65 mužů ve dvou odvozech jejichž osud byl různý: někteří byli raněni, část se dostala do zajetí a část zemřela. Do konce roku 1914 bylo odvodů ještě několik, a to dva v srpnu, při kterých bylo odvedeno 16 mužů a 20 koní, v říjnu, kdy bylo odvedeno 10 mužů a v prosinci 13 mužů. To nebyl jediný problém Bobnic v tomto období. Město Nymburk nakázalo odvézt bobnické obilí, kterého už tak bylo málo, na nymburské nádraží, odkud putovalo na frontu. Následující rok v lednu zemědělci postrádali pracovníky, kteří jim byli vzati prostřednictvím odvodů. Zemědělci proto byli nuceni hledat pracovní sílu jinde než v obci. Nejjednodušším způsobem bylo hledat v nedalekých Milovicích, kde byli nashromážděni ruští zajatci, kteří byli posláni na zemědělské práce.²⁸ Roku 1915 je od ledna do června dalších pět odvodů, a to v lednu, březnu, dubnu a dvakrát v červnu, kdy bylo dohromady odvedeno v tomto roce na 53 mužů. V druhém červnovém odvodu byl odveden i Antonín Brzák spolu s dalšími 9 muži narozenými v roce 1897 a zároveň i jeden ze čtyř, který válku nepřežil.²⁹ Kromě neustálých odvodů bobnických obyvatel se obec potýkala i s dalšími nařízeními o dodávkách dobytka a obilí na nádraží v Nymburce. Občané se tomu bránili, a tak schovávali a zadržovali své zásoby, jako mouku, obilí, sádlo i máslo do sklepů, a ukládali je do skrýší. To se dařilo i Antonínovým rodičům, kteří mu dodávali potraviny do Josefova.³⁰ Bobničtí dostávali pouze lístky na chléb a mouku. Až později se vydávali lístky i na cukr, tabák, sádlo a petrolej, ale dle záznamů toto

---

²⁷ AoB, *Pamětní kniha pro obec Bobnice 1860–1959*, s. 152.

²⁸ Tamtéž, s. 154.

²⁹ Tamtéž, s. 164.

³⁰ Dopis č. 33, 38, s. 68, 71.

zboží nebylo, nebo ho bylo jen velmi málo. Zbytek roku 1915, kdy již byl Antonín Brzák odveden, v obci zůstali jeho rodiče, s nimiž si dopisoval. V obci byly do konce roku ještě dva odvody, při kterých bylo odvedeno v srpnu a prosinci na 28 mužů.³¹ Na začátku roku 1916 byli od odvodu osvobozeni starosta a radní, kteří přesto museli na vojenskou přehlídku v Mladé Boleslavi. Poté se vrátili do úřadu. V průběhu celého roku se obec potýkala s podobnou situací, a to častými rekvizicemi a nedostatkem pracovní síly. Nechybí ani několik odvodů, a to dvakrát v dubnu a jednou v červnu při kterých bylo z Bobnic odvedeno dalších 52 lidí. Od listopadu roku 1916 se občané prakticky nedostali k běžným potravinám, jako byla káva, koření, cukr apod.³² V listopadu byl pro válečné účely roztaven i zvon z místní zvoničky, který vážil 60 kg a obec za něj dostala 4 koruny za kilogram. V obci zůstal jen malý zvon zvaný Umíráček. Rok 1917 v obci pokračuje v duchu let předešlých. V březnu už zemědělci neměli co odevzdat, a proto jim byly udíleny pokuty, a i malé zásoby byly zabavovány bez náhrady. Totéž se dělo i s moukou, pokud mouka nebyla, zabavoval se chléb nebo placky. Kvůli neúspěchu rekvizice se na konci měsíce března konala ještě jedna, ve které bylo vybíráno seno a sláma, které už zemědělcům k ničemu nebyly, protože veškerý dobytek již byl předtím zabaven.³³ Zbytek roku je zdokumentován jako série neutuchajících rekvizic, ať už na různé druhy obilí, sena, slámy, brambor, domácích zvířat, koní atd. Rekvizice přišla i na zvon, který v obci zůstal, ten ale obyvatelé odmítli vydat a byl zakopán na zahradě jedné usedlosti. V roce 1917 byly odvody v lednu, únoru a březnu, vzhledem k už tak velkému úbytku Bobnických odvody nepřekračují 6 lidí/odvod a dohromady v tomto roce odešlo 12 mužů. Poslední odvod týkající se mužů z Bobnic byl proveden 12. dubna 1918 a týkal se dvou posledních bojeschopných mužů. Dále už nebyl nikdo, kdo by mohl být odveden na vojnu. Ke konci války se místní vraceli na dovolenou z vojny častěji, ale zpátky už včas nejezdili. Je tak možné, že se někteří zachránili před zajetím v posledních dnech války.³⁴

Za celé období první světové války byli z obce Bobnice odvedeni muži celkem ve 21 odvodech v počtu 461. Z tohoto počtu 31 mužů padlo na bojištích a dalších 35 skončilo v zajetí, přičemž nejvíce jich bylo zajato v Rusku, další se buď

---

³¹ AOB, *Pamětní kniha pro obec Bobnice, 1860–1959*, s. 169.

³² Tamtéž, s. 175.

³³ Tamtéž, s. 180.

³⁴ Tamtéž, s. 184.

vrátili anebo zůstali v některé ze zemí, kam byli odvedeni. Autor bobnické pamětní knihy František Erben, který byl učitelem v místní škole, do tohoto počtu zahrnuje nejen ty, kteří byli odvedeni během války, ale i muže, kteří byli odvedeni v pravidelných odvodech probíhajících dvakrát ročně před vypuknutím velké války.

Bohužel jsou informace o jednotlivých odvedených velmi kusé a o zemřelých se jich podařilo dohledat velmi málo. Nejvíce obětí bylo na ruské nebo italské frontě. Například z prvního odvodu v roce 1914 je znám Karel Grospič, který byl přidělen k 4. hraničářskému praporu na ruské frontě. Karel Zlámaný byl odveden v dubnovém odvodu roku 1915 a padl na ruské frontě. Jaroslav Šuda, který byl odveden spolu s Antonínem Brzákem, byl rovněž zabit v Rusku. Jaroslav Hložek, odvedený také s Antonínem Brzákem, byl zastřelen v Rumunsku.³⁵

Počet mobilizovaných mužů ze zemí Koruny české se odhaduje okolo 1,4 mil., přičemž mělo zemřít přibližně 140 000 mužů³⁶, což odpovídá 10% ztrátám. V Bobnicích tyto počty zemřelých odpovídají 6,72% ztrátám. Zde je vycházeno z počtu odvedených (461) a zemřelých (31). Lze tedy říct, že ve srovnání s celozemskými ztrátami utrpěly Bobnice relativně nižší procento obětí.

Obr. č. 2 Bobnický pomník padlých za první a druhé světové války (Fotografie autora bakalářské práce)

³⁵ VHA, Databáze padlých v 1. sv. válce.

³⁶ Ivan ŠEĎIVÝ, *Češi, české země a velká válka*, Praha 2001, s. 8.

1.3 Každodenost obyvatel v zázemí a na frontě

Během první světové války existovaly výrazné rozdíly mezi frontou a zázemím, které ovlivňovaly každodenní život obyvatel. Na frontě, kde probíhaly boje, byla situace charakterizována neustálým nebezpečím, strachem a fyzickým vyčerpáním. Vojáci čelili nepřetržitým hrozbám smrti a zranění, žili v těsné blízkosti bojišť a byli vystaveni extrémním podmínkám války.³⁷ Pro vojáky byla typická každodenní rutina, která se skládala z období střídajících se mezi útoky a obranou. Během útoků museli vojáci čelit nebezpečí zranění a ztráty života, zatímco během obrany byli vystaveni stresu a tlaku udržet pozice a odolat nepřátelským útokům. Tato neustálá hrozba a nejistota měla negativní dopad na psychiku vojáků, kteří často trpěli stresem, úzkostí a emocionálním vypětím.³⁸ Vojáci se museli vyrovnávat s nedostatkem základních potřeb, jako je jídlo, pitná voda a odpočinek. Každodenní život vojáků byl ovlivněn nejen bojovými operacemi, ale i nepříznivými podmínkami prostředí, jako jsou nepříznivé povětrnostní podmínky, nedostatek spánku a neustálý tlak boje. Tato kombinace fyzických a psychických výzev se odrážela na pohodu a psychickou stabilitě vojáků na frontě.³⁹

Naopak v zázemí, kde se nacházeli civilisté, byla situace odlišná. Obyvatelé zázemí se sice nemuseli potýkat přímo s boji na frontě, ale čelili jiným výzvám spojeným s nedostatkem potravin, ekonomickými obtížemi a nejistotou ohledně budoucnosti. Nedostatek potravin a zboží, zdražování, rekvizice a přidělový systém ovlivnily běžný život obyvatel v zázemí a vyžadovaly adaptaci na nové podmínky války. Tímto způsobem se fronta a zázemí staly dvěma odlišnými světy během války, přičemž každý čelil specifickým výzvám a problémům. Tyto rozdíly ukazují, jak válka ovlivnila různé části společnosti a jak se lidé museli přizpůsobit novým podmínkám a výzvám, které s sebou válka přinesla.⁴⁰ Hospodářská situace a nedostatek potravin se staly hlavními problémy postihujícími běžné obyvatele. V důsledku mobilizace mužů na frontu se ženy musely chopit nových rolí a převzít práci, kterou obvykle vykonávali muži. Nedostatek potravin postihl obyvatele zvláště tvrdě, což vedlo ke skokovému zdražení potravin a ke vzniku jevů jako lichva

---

³⁷ Tamtéž, s. 79-84.

³⁸ Tamtéž, s. 41-43, 58-59.

³⁹ Tamtéž, s. 41-43, 58-59.

⁴⁰ Tamtéž.

a dlouhé fronty před obchody. Státní aparát musel reagovat na situaci a zavést opatření k řízení zásobování obyvatelstva. Byl zaveden přidělový systém na potraviny, mouku a chléb, a občané obdrželi lístky na nákup potravin, uhlí a oblečení. Tato opatření měla minimalizovat nedostatek a zajistit rovnoměrné rozdělení potřebných zdrojů mezi obyvatelstvo.⁴¹

Nedostatek potravin a zhoršující se hospodářská situace měly za následek rostoucí napětí a nejistotu mezi obyvateli. Lidé se museli vyrovnat s nedostatkem a šetřením, což ovlivnilo jejich každodenní život.⁴²

---

⁴¹ Tamtéž, s. 79-82.

⁴² V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 82-83.

2. ANTONÍN BRZÁK

2.1 Dětství, škola, dospívání

Antonín Brzák se narodil 8. června 1897 v Bobnicích rodičům Antonínu Brzákovi a Marii Brzákové, roz. Nehasilové. Do obecné školy v Bobnicích začal chodit 1. září 1902 ve svých pěti letech. Po pěti letech výuky, kterou umožňovala základní škola v Bobnicích, nastoupil na studia na reálie v Nymburce, kde absolvoval čtyři roky. Mimo jiné se zde začínal učit hře na housle, ke které ho vedli rodiče, a začala se rozvíjet jeho záliba ve fotografování. Po základní škole jeho cesta směřovala na Královskou českou zemskou střední hospodářskou školu v Roudnici nad Labem,⁴³ Studia na této škole absolvoval od roku 1913 do roku 1915. Během svého pobytu v Roudnici nad Labem si s rodiči pravidelně dopisoval a popisoval jim své zážitky, studijní úspěchy i problémy.

Antonín ve svých dopisech pravidelně informuje rodiče o svých akademických výkonech a vyjadřuje obavy z určitých předmětů, které považoval za náročné. Mezi tyto předměty patřila především matematika a němčina⁴⁴, které vyžadovaly dodatečnou podporu ve formě doučování. V jednom z dopisů Antonín podrobně popisuje své obavy z pololetní zkoušky z matematiky, zejména složité úlohy z planimetrie a trigonometrie, ačkoliv se na ni pilně připravoval.⁴⁵ I přes pravidelné studium a doučování si nebyl jistý svou schopností zvládnout požadovanou látku. Němčina představovala další výzvu, což vedlo Antonína k tomu, aby si zajistil soukromé hodiny od kolegy Jakubce, který mu pomáhal s gramatikou a školními úkoly. Jeho korespondence rovněž zachycuje pocity radosti a úlevy, když se mu podařilo dosáhnout dobrých výsledků, což bylo pro něj a jeho rodinu významným zdrojem hrdosti a motivace.⁴⁶ Kromě studia se Antonín věnoval také fotografování, často zachycoval zajímavosti města a jeho okolí.⁴⁷

---

⁴³ Královská česká zemská střední škola hospodářská byla založena roku 1864 a je jednou z nejstarších zemědělských škol v České republice; dostupné z <https://www.vosasos.cz/index.php/o-skole/historie>, cit. 24. 4. 2024.

⁴⁴ Dopisy č. 2, 5, s. 41, 44.

⁴⁵ Dopisy č. 5, 6, 7, s. 44, 44, 45

⁴⁶ Dopis č. 13, s. 52.

⁴⁷ Soustrast matky Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

Během pobytu v Roudnici si Antonín občas stěžoval na nedostatek volného času a stres ze zkoušek, ale také popisoval různé společenské události a akce.

Například psal o dětském dnu, který se konal v parku, a o Řípské pouti, které se zúčastnil. Rovněž často zmiňoval návštěvy své matky, na které se vždy velmi těšil. Ve svých dopisech také zmiňoval každodenní život ve škole, včetně péče o zvířata a přípravy na přednášky a prezentace. Na zemědělské škole v Roudnici se žáci starali o zvířata. V jednom z dopisů popisuje, jak mají na škole mnoho mladých selat, o která se pečlivě starají, a vyjadřuje, že se s nimi dobře „drží“ (tzn., že nechtějí, aby byla prodána), i když si jsou vědomi, že jejich cena nebude vysoká.⁴⁸ Dále se zmiňuje o chovu drůbeže, ale uvádí, že kusů je méně než obvykle.⁴⁹ To naznačuje, že praktická výuka zahrnovala i péči o zvířata, což je klíčová součást zemědělského vzdělání. Antonín také hovoří o tom, jak se zvířata chovají a jaké mají potřeby, což ukazuje na jeho plánované zapojení do každodenního života na farmě a jeho praktické zkušenosti v oblasti zemědělství. Jeho dopisy odhalují nejen jeho osobní život a studijní úsilí, ale také atmosféru a společenské dění v Roudnici nad Labem během první světové války.⁵⁰

Kromě toho se ve svých dopisech zmiňuje o svém nadšení z možnosti učit se novým věcem, jako je psaní na stroji, což naznačuje jeho otevřenost k novým zkušenostem a touhu po osobním rozvoji. Dle informací napsaných jeho matkou byl velmi snaživý a studium ho velice bavilo. Pravděpodobně proto, že mnoho věcí již věděl díky svému dětství, kdy v zemědělství pracoval a věděl že jednoho dne má po svém otci dědit celý statek. Zároveň byl velmi oblíbený i mezi svými spolustudenty a zaujímal vedoucí místo.⁵¹ I když se Antonín zajímal o vzdělání a osobní rozvoj, jeho hlavní prioritou bylo zajistit budoucnost pro sebe a svou rodinu prostřednictvím zemědělství. V dopisech zaznamenával různé aspekty hospodaření, jako jsou zabijačky a žně, a to, co se děje na statku. Tato vize budoucnosti byla pro něj motivací, která mu pomáhala překonávat myšlenky na blížící se odvodů a posléze i těžkosti vojenského života a udržovat si naději na návrat k normálnímu životu, kde by mohl plně realizovat své plány a sny spojené s rodinným statkem. Na praxích

---

⁴⁸ Dopis č. 6, s. 44.

⁴⁹ Dopis č. 4, s. 43.

⁵⁰ Dopisy č. 4-7, s. 43-45

⁵¹ Soustrast matky Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

v Roudnici se věnoval činnostem, které byly součástí zemědělského vzdělání, a získával tak cenné zkušenosti, které by mu pomohly v budoucím hospodaření.⁵² S tím souvisí i jeho zájem o to, co se děje, a vyjadřuje to v několika psaních. Konkrétně se zmiňuje o různých zemědělských pracích, které se tam vykonávají. Například okopávání řepy, což naznačuje, že je si vědom každodenních činností (mimo jiné se ptá i na úrodu a práce na statku v Bobnicích), které jsou nezbytné pro udržení farmy. Dále se také dotazuje na žně, což je klíčové období pro každého farmáře, a ptá se, jak daleko jsou sklizně a jaké mají úrody. Tyto zmínky ukazují, že Antonín sleduje časový rámec zemědělských prací a je zainteresován na tom, jak se rodině daří v této důležité části zemědělského cyklu.⁵³

V tuto dobu si s rodiči dopisoval nepravidelně, někdy až čtyřikrát za měsíc, někdy nepsal vůbec, anebo se korespondence nedochovala. Mezi Antonínovy zájmy patřilo fotografování a následná úprava fotografií, což je v dopisech zmiňováno několikrát. Zejména při jeho výletech do rakouského Kufsteinu, kde fotografoval zajímavosti města a jeho okolí, často chodil na houby, zejména na hříby a ryzce, které měl k večeři. Učil se také německy a podnikal výlety, například do Innsbrucku, kde navštívil hlavní chrám s hrobem císaře Maxmiliána. Popisuje krásy místní krajiny, včetně překrásných údolí a zasněžených vrcholů Alp, a také turistické atrakce jako vodopády a Hechtské jezero. Měl problémy s počasím, často přšelo, což omezovalo počet výletů. Rád by se vrátil domů dříve, ale kvůli povinnostem to nebylo možné. Brzák také zmiňuje drahé ceny potravin, například jedno vejce stálo 17 haléřů. Zajímavou informací je, že dopisy byly na cestě z Kufsteinu do Bobnic 8 dní.⁵⁴

Antonín Brzák ve svých dopisech z roudnické školy chválí organizaci Sokol, která byla v té době významnou tělovýchovnou a vlasteneckou organizací. V jednom z dopisů teskní nad tím, jak mu rodiče zakázali účastnit se aktivit Sokola. Vyjadřuje své zklamání z tohoto zákazu, protože Sokol pro něj představoval možnost aktivně se zapojit do sportovních a tělovýchovných aktivit, které byly důležité pro jeho fyzický rozvoj a společenské zapojení. V dopisech píše o svých kamarádech, kteří se Sokolem cvičili, a o tom, jak by rád byl součástí této komunity. Jeho rodiče

---

⁵² Dopisy č. 8, 11, 12, s. 46, 49, 50.

⁵³ Dopisy č. 4, 13, 14, 26, 29, s. 43, 52, 53, 62, 64.

⁵⁴ Dopisy č. 18, 19, s. 56, 57.

pravděpodobně chtěli, aby se soustředil na školu a své povinnosti, a obávali se, že účast na aktivitách Sokola by mohla odvádět jeho pozornost od studia.⁵⁵

Během jeho studií ale přišla válka a podle branného zákona již z 5. prosince 1868 byla zavedena všeobecná branná povinnost. Branný zákon zároveň rozdělil ozbrojené síly na čtyři relativně samostatné části. Byly to císařské a královské vojsko a císařské a královské námořnictvo. Další složkou byla zeměbrana budovaná pro Předlitavsko a Zalitavsko. Zvlášť k nim pak bylo připojeno četnictvo. Původně byly tyto zeměbrany zamýšleny k podpoře bojových operací společného vojska na území Předlitavska a Zalitavska. Později tuto roli převzala domobrana, která zahrnovala veškeré bojeschopné obyvatelstvo ve věku od 19 do 42 let. Povinnost domobrany byla aktivována pouze v případě válečného konfliktu. Začínala výzvou k tomu, aby všichni domobrancí byli připraveni na povolání během války.⁵⁶ Poté byly osoby povinné vojenskou službou povolány, aby se každý rok v lednu hlásily u obce, ve které měly k 1. lednu toho roku své bydliště, a to buď písemně nebo ústně.⁵⁷ Následovala svolávací vyhláška, která byla o prohlídkách a později i o nástupu odvedených domobranců.⁵⁸ Evidence domobrany byla primárně svěřena domovským obcím a obcím, kde domobrancí pobývali.⁵⁹

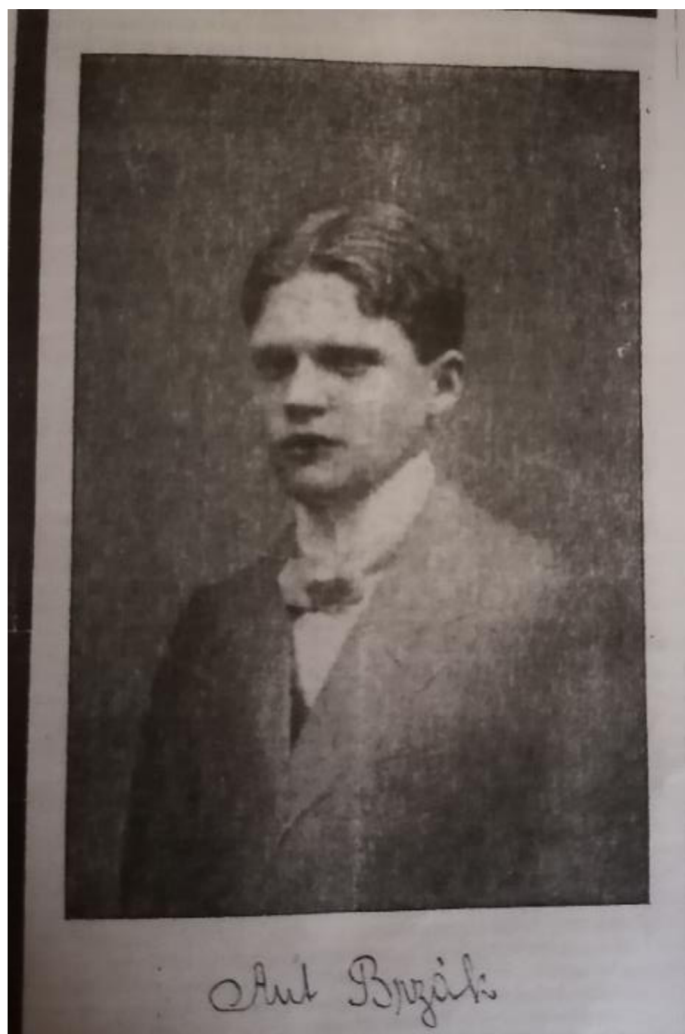
⁵⁵ Dopisy č. 7, 39, s. 45, 72.

⁵⁶ L. NEDOROST, *Češi v 1. světové*, s. 41.

⁵⁷ SOA Chrudim, fond Archiv města Chrudim 1915–1924, *Branci a domobrana*, inv. č. 1285, karton č. 197.

⁵⁸ Miroslav BROFT, *Vojenské dějiny Československa II. díl*, Praha, 1986, s. 487.

⁵⁹ Vít LUCUK, *První světová válka ve vzpomínkách Josefa Zrůsta*, Brno 2021, bakalářská práce, s. 8.

Obr. č. 3 Antonín Brzák před nástupem na Královskou zemědělskou školu v Roudnici nad Labem
(soukromý archiv autora bakalářské práce)

Již na začátku války se Antonín ve svých dopisech často zmiňuje o odvodech a diskuzích se spolužáky, kteří o nich také nemají mnoho informací. Na rozdíl od starších lidí si mladí s odvodem nedělali až tak velké starosti: byl pro ně něčím dobrodružným, novým, věřili, že je dostane na vrchol společenského žebříčku.⁶⁰ To ale nebyl Antonínův případ, v několika dopisech se zmiňuje o svém strachu a nejistoty, co má od vojny očekávat. Zmiňovány jsou i jeho rozhovory se spolužáky i učiteli, kteří měli taktéž obavy z neznáma.⁶¹ Tyto prožitky jistě nebyly osobní jen Antonínovi, ale i mnoha dalším, kteří před odvodem na vojnu prožívali období nejistoty a napětí, které ovlivňovalo jejich každodenní život. S vyhlášením mobilizace a válečného stavu vstoupil v platnost zákon o válečných úkonech, který

⁶⁰ J. HUTEČKA, *Muži proti ohni*, s. 38.

⁶¹ Dopisy č. 6, 7, 11, 12, 13, 15, s. 44, 45, 49, 50, 51, 52, 54.

stanovoval povinnost nastoupit válečnou službu pro všechny práceschopné muže do 50 let věku. Nenadálá nová realita znamenala nejen fyzickou separaci od rodiny a blízkých, ale také omezení některých politických a občanských svobod, jako byla svoboda shromažďovací, listovní tajemství, svoboda tisku a částečně i svoboda cestování. Tato opatření zasáhla do života jednotlivce i celé společnosti a vyvolala různé reakce.⁶²

Takové období před odvodem na vojnu bylo pro mnohé jedinečným a dramatickým zlomem v jejich životech, který zásadně ovlivnil jejich myšlení, pocity a chování. Pro mnohé bylo loučení s rodinou a obavy z budoucnosti jedním z nejsmutnějších okamžiků. Existovalo obecné přesvědčení, že válka nebude trvat dlouho a vojáci se brzy vrátí domů, což však byla iluze. Lidé se potýkali s rozporuplnými pocity, jako byl strach z neznámého, nejistota ohledně budoucnosti a obavy z toho, co je čeká na frontě, i z toho, jak válka ovlivní jejich život. Někteří se snažili udržet optimismus a naději, zatímco jiní se potýkali s úzkostí a stresujícími myšlenkami. Psychický tlak a emocionální stav se odrážel i v jejich každodenním chování, které bylo plné nervozity, neklidu a obav.⁶³

Během Antonínova studia druhého ročníku na zemědělské škole v Roudnici nad Labem začaly důsledkem války docházet potraviny a studenti měli možnost odejít domů, ovšem díky důležitosti studia druhého ročníku nikdo neodešel. Proto bylo rozhodnuto, že se škola až do vyčerpání zásob zavírat nebude.⁶⁴ To ovšem není problém pouze Roudnické školy, ale škol všech, protože vliv první světové války na školství byl významný a zásadní. Mobilizace během války vedla k redukci učitelského sboru kvůli odchodu mužů na frontu. Snížení stavu mělo dopad na běžný chod škol, kdy někteří učitelé nemohli začít školní rok s dětmi a kolegy jako obvykle. Postupně se prosazovala oficiální nařízení, která eliminovávala české vlastenecké prvky ve školách. To znamenalo, že obsah výuky byl ovlivněn politickými rozhodnutími a národnostními aspekty, což mělo vliv na obsah a formu vzdělávání dětí. Došlo tak k zásahu do běžného chodu školního života a vzdělávání dětí, což bylo jedním z paradoxních aspektů vlivu války na společnost a vzdělávání

---

⁶² Vojtěch KESSLER – Josef ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války: Velká válka 1914–1918 očima českých účastníků*, Praha 2020, s. 33–37.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Dopis č. 13, s. 52.

mládeže. Tato změna ve školství ukazuje, jak válka ovlivnila nejen vojenskou sféru, ale také civilní život a instituce, jako jsou školy, které byly nedílnou součástí společnosti a výchovy mladé generace.⁶⁵

2.2 Vojenská služba

Mobilizace měla zásadní vliv na každodenní život obyvatelstva a vedla k rozsáhlým změnám ve společnosti v důsledku vyhlášení válečného stavu. Náhlé povolání všech práceschopných mužů do válečné služby znamenalo dramatickou změnu v rodinných a pracovních strukturách, což mělo dalekosáhlé dopady na ekonomiku a sociální stabilitu. Obyvatelstvo se muselo rychle přizpůsobit novým podmínkám a omezením, které s sebou válečný stav přinášel, jako bylo omezení politických a občanských svobod, zvýšená kontrola státních orgánů a zásah do soukromého života jednotlivců. Tato situace vyvolala nejen pocit nejistoty a obav, ale také vedla k posílení státní moci a centralizaci rozhodovacích procesů. Změny ve společnosti se projevily i ve způsobu komunikace, organizace práce a každodenních aktivit obyvatelstva, které byly podřízeny potřebám války a mobilizace. Tímto způsobem se mobilizace stala klíčovým faktorem formování nového společenského řádu a struktury, která ovlivnila životy jednotlivců i celé komunity po celou dobu trvání konfliktu.⁶⁶

Antonína se dotkla po dosažení dospělosti v 18. letech, kdy byl 21. června 1915 i on uznán schopným vykonávat vojenskou povinnost. Dne 14. října byl naposledy v zemědělské škole v Roudnici nad Labem a 16. října mu bylo nařizeno nastoupit vojenskou službu v Josefově. Nebylo mu dovoleno dostudovat na škole, i když jeho studium mělo trvat jen do 15. února 1916, kdy měl být podroben válečné maturitní zkoušce. Antonín ale vykonal 5. července 1915 zkoušku na kadetní škole v Praze, aby nabyt právo jednorozhodného dobrovolníka a poté byl přidělen k zdravotnímu oddělení č. 12 v Josefově.⁶⁷

---

⁶⁵ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 71–75.

⁶⁶ Tamtéž, 34–37.

⁶⁷ Soustrast matky Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

Obr. č. 4 Zdravotní oddělení č. 12 Josefov, 1916. Antonín Brzák je muž stojící jako pátý zleva
(soukromý archiv autora bakalářské práce)

V tomto ohledu měl štěstí, protože nemusel opouštět Josefov. Ne všichni takové štěstí měli. Vojáci, kteří odešli na frontu, mohli být rozděleni do různých jednotek podle svých schopností, dovedností a zkušeností. Rozřazování zahrnovalo nejen jejich vojenskou specializaci, ale také hodnotu, vzdělání a předchozí vojenskou zkušenost. Vojáci byli rozdělováni do jednotek, které měly specifické úkoly a mise, a byli také nasazeni podle potřeb a strategických cílů vedení. Rozřazování vojáků na frontě bylo důležitým procesem, který měl za cíl efektivně organizovat a řídit vojenské jednotky během války.⁶⁸

Antonín Brzák popisuje svůj odvod a přidělení k vojenské službě v několika dopisech. Byl odveden 21. června 1915 a přidělen k vojenské službě v Josefově k zdravotnímu oddělení č. 12, kde jeho denní rutina zahrnovala péči o nemocné a raněné vojáky.⁶⁹ Tento proces byl pro něj zdrojem velkého stresu a nejistoty, jelikož nevěděl, co přesně může očekávat. Po odvodu byl umístěn do Hulánských kasáren, kde byl držen v izolaci, kde čekal na přerozdělení do konkrétních

⁶⁸ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 41–43, 58–59.

⁶⁹ Dopis č. 25, s. 61.

jednotek.⁷⁰ Podobně jako ostatní vojáci, i on po odvodu prožíval dramatický pokles životního standardu, zejména v souvislosti s jeho pobytem v kasárnách.⁷¹

Mladý Brzák se také obával, že bude přidělen k pěchotě, což byla velmi nebezpečná pozice na frontě. Vyjadřoval své naděje, že by mohl zůstat v méně nebezpečné pozici nebo se dostat k jednotce, kde trvá výcvik co nejdéle, což by mu umožnilo vyhnout se přímému nasazení na frontě. V dopise píše, že "*mnoho se zde mluví o tom, že prý budou všechno šmahem brát ku pěchotě*" a že "*zachovejte klidnou mysl a očekávejte věci příští*".⁷² Antonín velice často popisoval, jak vojáci byli přerozdělováni do různých destinací, jako Vídeň nebo Sarajevo, a sám měl obavy z odjezdu na frontu. V dopisech popisoval atmosféru mezi vojáky, kde se neustále diskutovalo o tom, kdy a kam budou přeloženi, což vedlo k velkému stresu a nejistotě. Například v dopise zmiňoval, že "*nikdo o ničem nemluví než o tom, kdy půjdem a jak půjdem a kam půjdem*" a že "*strach mít ještě nemusíte, neboť zde naprostá jistota dosud není*".⁷³ Tyto obavy byly dále umocněny jeho zdravotními problémy, které ho často trápily a způsobovaly mu další psychické napětí. Antonín věděl, že jeho zdravotní stav by mohl ovlivnit jeho schopnost plnit vojenské povinnosti, což přidávalo k jeho nejistotě ohledně budoucnosti. Přestože se mu nakonec podařilo zůstat v Josefově ve zdravotním oddělení, neustále ho trápila myšlenka, že by mohl být přeložen na frontu, což by znamenalo přímé ohrožení jeho života.⁷⁴ Celkově jeho dopisy z tohoto období ukazují na hluboké obavy a nejistotu, kterou cítil během své vojenské služby, a poskytují cenný pohled na psychický tlak, kterému byli vojáci během první světové války vystaveni, a to i v pozicích, které nebyly přímo ohroženy na životě.⁷⁵

Každodenní život vojáků se řídil podle jejich nasazení. Denní rutina vojáků na frontě byla často monotónní, ale zároveň plná náročných a vyčerpávajících úkolů. Ráno začínalo brzkým vstáváním, obvykle následovalo fyzické cvičení a nástup, kde byly vojákům přiděleny denní úkoly. Mezi hlavní činnosti patřila údržba zbraní a vybavení, hlídkování a práce v zákopech. Nedostatek spánku a neustálé vystavení

---

⁷⁰ Dopisy č. 13, 16, s. 52, 55.

⁷¹ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 41.

⁷² Dopis č. 15, s. 54.

⁷³ Dopis č. 15, s. 54.

⁷⁴ Dopisy č. 13, 36-39, 41, s. 52, 70-73, 74.

⁷⁵ Dopisy č. 7, 13, 36-39, s. 45, 52, 70-73.

nepříznivým povětrnostním podmínkám také přispívaly k fyzickému a psychickému vyčerpání. Ve volném čase se vojáci snažili odreagovat zpěvem, hraním karet, vyprávěním příběhů nebo psaním dopisů domů. Tyto aktivity jim poskytovaly úlevu od válečných hrůz a pomáhaly udržet jejich psychické zdraví.⁷⁶

Každodenní život vojáků byl směsicí rutiny, čekání a okamžiků intenzivního boje (v případě vojáků, kteří byli umístěni na frontu) a byl ovlivněn jednotkou do které byl voják zařazen. Byli neustále vystaveni nebezpečí, což zanechávalo hluboké stopy na jejich psychice. Přesto si vojáci udržovali naději a odhodlání, což jim umožňovalo přežít i v těch nejtěžších podmínkách.⁷⁷

Antonín vykonával svou službu ve zdravotním oddělení, přesto hrozba převelení na frontu byla stále aktuální a zřejmě přispívala ke stresu a nejistotě. Při své službě se staral o nemocné anebo zraněné vojáky, mezi ně se řadili ti, kteří byli středně těžce nebo vážně zraněni či onemocněli během bojů. Během Velké války byla péče poskytována zdravotnicemi/zdravotníky a ošetřovatelkami/ošetřovateli byla klíčová pro zotavení a léčbu zraněných vojáků. Jejich úloha ve vojenských nemocnicích byla neocenitelná, neboť se starali o ty, kteří byli nejvíce postiženi následky války. Věnovali se nejen fyzické péči, ale také poskytovali emocionální podporu a útěchu zraněným vojákům, kteří prožívali těžké chvíle. Jejich obětavá práce a péče přispívaly k tomu, aby vojáci mohli lépe zvládat následky zranění a nemoci a mohli se lépe zotavit a vrátit se zpět do boje nebo do civilního života po skončení války. Díky nim měli zranění vojáci naději na uzdravení a návrat k normálnímu životu po strastiplné zkušenosti války.⁷⁸ Přímý střet s následky nasazení na frontě mohl dokreslovat nebezpečí, kterému by byl Antonín v případě převelení vystaven.

Poté co byl Antonín Brzák odveden na vojnu, pokračoval v psaní dopisů svým rodičům, ve kterých se snažil udržovat kontakt a sdílet své zážitky a pocity z vojenské služby. Tyto dopisy poskytovaly nejen informace o každodenním životě v lazaretu v Josefově, ale také odhalovaly jeho emocionální stav a úsilí udržet morální sílu v obtížných podmínkách války. Brzák se ve svých dopisech často

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 33-37.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 77-79.

zmiňoval o touze po návratu domů, po setkání s rodinou a po návratu k normálnímu životu mimo válečné prostředí.⁷⁹

V jeho dopisech lze nalézt popisy života v lazaretu, strach z nejisté budoucnosti, ale také naději na lepší zítřky a touhu po míru. Jeho úkoly ve zdravotním oddělení zahrnovaly nejen administrativní činnosti, ale také praktickou pomoc při ošetřování zraněných vojáků. Tato práce mu poskytla příležitost vidět, jak se zdravotní péče organizuje v podmínkách války, a jak důležité je mít na paměti lidský rozměr v těžkých situacích. Antonínova angažovanost v tomto oddělení ukazuje jeho smysl pro zodpovědnost a touhu pomáhat druhým, což je v kontrastu s drsnými realitami vojenského života. Brzák se snažil udržet optimismus a sílu pro boj v nepřátelském prostředí, což se odráželo v jeho slovech plných odhodlání a víry v lepší budoucnost. Zároveň se v dopisech objevovaly i praktické záležitosti, jako například informace o zdravotním stavu, životních podmínkách v lazaretu či plánech na budoucnost po skončení války.⁸⁰

Během svého pobytu v Josefově si Antonín často psal domů o věci denní potřeby, jako oblečení a jídlo. Zmiňoval také své zdravotní problémy, zejména kašel, který ho trápil delší dobu. Zejména píše o potřebě jídla⁸¹, protože k večeři dostávají jen černou kávu. Také mluví i o chlebu, který dostal vůbec poprvé, co je na vojně (asi 4 měsíce), což svědčí o tom, že ani chleba neměli dostatek. Vojáci na frontě na tom byli pravděpodobně podobně anebo ještě hůř. Museli se často spokojit s jednoduchými a monotónními jídly, která neměla dostatečnou výživovou hodnotu. Nedostatek čerstvých potravin a možnosti vaření byl běžným problémem, který ovlivňoval stravovací návyky vojáků. Denní stravování vojáků se často skládalo ze základních potravin, podle jejich dostupnosti, jako např. chléb, máslo, polévky či konzervy, které byly posílány zásobovacími jednotkami. Absence čerstvého ovoce a zeleniny či kvalitního masa byl velký problém a znamenal nedostatečný přísun nezbytných živin a energie pro vojáky. Strava na frontě ale i v zázemí byla tedy často nedostatečná pro pokrytí potřeb organismu. Vojáci se museli vypořádávat

---

⁷⁹ Dopis č. 32, s. 67.

⁸⁰ Dopis č. 33, s. 68.

⁸¹ Dopis č. 33, s. 68.

s nedostatkem dalších základních potřeb, jako byla voda a vhodné hygienické podmínky. To vše znamenalo oslabení imunity a zvýšenou náchylnost k nemocem.⁸²

Zajímavým artiklem, který se v dopisech vyskytuje, jsou žíně.⁸³ Ty byly využívány jako výplň do polštářů a přikrývek, což mohlo poskytnout lepší vybavení pro spánek a odpočinek. Žíně se používaly k výrobě matrací a dalších textilních výrobků, které zajišťovaly komfort a izolaci. V Antonínově případě, kdy se nacházel v prostředí, kde může být nedostatek základních potřeb, je zřejmé, že jeho žádost o žíně reflektuje snahu o zlepšení životních podmínek a zajištění si alespoň minimálního pohodlí v náročných podmínkách.⁸⁴ Antonín Brzák ve svých dopisech projevuje skromnost a vděčnost mnoha způsoby. Například žádá rodiče o rýžový kartáč na čištění bot, což ukazuje na jeho praktické zaměření a vynuceně jednoduchý životní styl.⁸⁵ Když se těší na zásilku od rodičů, vyjadřuje vděčnost, aniž by projevoval jakékoli nároky na to, co by měl dostat, což svědčí o jeho pokorném přístupu.⁸⁶ Dále se zmiňuje o tom, že má bábovku a jablka, což ukazuje, že si cení i malých potěšení a snaží se šetřit. V jednom z dopisů žádá rodiče o peníze na koupi starých ruských bot za 30 korun, přičemž zdůrazňuje, že jsou v dobrém stavu a pohodlné. Tímto způsobem dokládá svůj rozumný přístup k financím a praktickým potřebám.⁸⁷

Antonín mimo své potřeby mluví i o důstojnické škole, do které chtěl nastoupit, ale do které ho nevzali, kvůli již probíhající výuce.⁸⁸ Být důstojníkem bylo pro mnoho vojáků žadaným cílem, jelikož to znamenalo více peněz, pěknou uniformu a dobré postavení. Pro mnohé vojáky to byla nejblyštivější stránka vojenského života. Závěrečné zkoušky měly pro vojáky obrovský význam, neboť neobstát v nich znamenalo jít na frontu jako svobodník. Tato touha stát se důstojníkem a úsilí o úspěšné absolvování zkoušek ukazuje, jak důležitá byla pro

---

⁸² V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (ed.), *Tváře války*, s. 48-53.

⁸³ Dopis č. 39, s. 72.

⁸⁴ Vendula BUREŠOVÁ, *Netkané textilie s obsahem koňské srsti*, bakalářská práce na FT TUL, Liberec 2020, s. 17-18.

⁸⁵ Dopisy č. 29, 39, s. 64, 72.

⁸⁶ Dopis č. 39, s. 72.

⁸⁷ Dopis č. 28, s. 63.

⁸⁸ Dopisy č. 27-30, s. 62-65.

mnoho vojáků možnost postoupit na vyšší vojenskou pozici, a získat tak výhody spojené s důstojnickým postavením.⁸⁹

Další jeho možností mohla být škola účetních poddůstojníků, která byla v Josefově a Terezíně, ale ani na toto studium Antonín nenastoupil.⁹⁰ Není ale známo proč. Přichází také zprávy o jeho kamarádech, kteří byli přiděleni k infanterii (pěchotě) a o tom, v jakých podmínkách žijí.⁹¹ Mimo to lze mluvit i o přátelství mezi vojáky, které je specifické. Vojenské prostředí vytváří specifické podmínky pro formování silných vztahů mezi vojáky. Společné prožívání nebezpečí, stresu a strádání na frontě posiluje pouta kamarádství mezi muži sloužícími ve vojenských jednotkách. Tato sdílená zkušenost v extrémních podmínkách války může vést k vytvoření hlubokých sociálních vazeb, jako je kamarádství, které jsou klíčové pro udržení morálky a solidarity mezi vojáky.⁹²

Antonín v dopisech popisuje své kamarády a vztahy (i když ne mnoho), které si na vojně vytvořil. Například v jednom z dopisů píše o svém kamarádovi Choděrovi, se kterým si vyměňuje zkušenosti a vzájemně si pomáhají.⁹³ Také zmiňuje, že si vojáci vzájemně půjčují osobní věci, což ukazuje na vysokou míru důvěry a soudržnosti mezi nimi.⁹⁴ Například v jednom z dopisů žádá rodiče, aby mu poslali fotografické vybavení, které by mohl sdílet s jiným vojákem, což naznačuje, že spolupracují na fotografování a vzájemně si pomáhají s technickými záležitostmi.⁹⁵

Až 16. února 1916 píše v dopise (tj. po 8. měsících), že by jim mohli zrušit karanténní opatření a rodiče by se za ním mohli vydat na návštěvu.⁹⁶ Vojáci byli během první světové války často podrobeni karanténním opatřením, která měla za cíl ochránit zdraví a bezpečnost vojenských jednotek. Tato opatření byla zavedena kvůli častým epidemiím a infekčním chorobám, které se mohly rychle šířit ve vojenských táborech a frontových liniích. Zrušení karantény tedy znamenalo, že se zdravotní

---

⁸⁹ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 38.

⁹⁰ Dopisy č. 27–30, s. 62–65.

⁹¹ Dopis č. 30, s. 65.

⁹² V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 40.

⁹³ Dopis č. 29, s. 64.

⁹⁴ Dopisy č. 32, 34, s. 67, 78.

⁹⁵ Dopis č. 29, s. 64.

⁹⁶ Dopis č. 34, s. 68.

situace zlepšila natolik, že už nebylo nutné držet vojáky izolované, což umožňovalo návštěvy blízkých osob, jako byli například rodiče.⁹⁷

Zajímavý je i Antonínův pohled na vojenské uniformy, které hrály v životě vojáků důležitou roli, nejen jako praktický oděv, ale také jako prostředek pro vyjádření identity a příslušnosti k vojenskému společenství. Zpočátku mohla být uniforma některými jedinci vnímána jako cizorodý prvek, ale postupem času se stávala identitárním prvkem. Nositelé uniformy se cítili součástí kolektivu vojáků a uniforma se stala jejím symbolem a výrazem příslušnosti k vojenskému společenství, což mělo vliv na chování a prožívání vojáků v podmínkách války. V extrémních situacích války byla uniforma prostředkem pro uvolnění destruktivních lidských pudů a umožňovala vojákům vyjádřit svou identitu v rámci vojenského prostředí. Vojenské uniformy tedy sloužily nejen k praktickým účelům, ale měly také hlubší psychologický a sociální význam pro vojáky během válečného konfliktu.⁹⁸ Antonína však uniformy vůbec nezajímají a píše, že by raději nebyl odveden vůbec.⁹⁹

V korespondenci vojáků během první světové války se často objevovalo vykání, což bylo důležité nejen z hlediska jazykového, ale také sociálního a psychologického. Vykání v dopisech odráželo snahu vojáků udržet si určitou úroveň formálnosti a respektu vůči svým blízkým, a to i v těžkých a traumatizujících podmínkách války. Tato forma komunikace mohla sloužit jako způsob, jak si vojáci zachovali kulturní normy a zvyky, které byly součástí jejich civilního života, a tím se snažili udržet si pocit důstojnosti a úcty. Vykání mohlo také posilovat emocionální vazby mezi vojáky a jejich rodinami, neboť ukazovalo, že i v chaosu války existují stále mezilidské vztahy, které si zaslouží respekt. Tímto způsobem se vojáci snažili vyrovnat s brutalitou a neosobností válečného prostředí, a korespondence se stala důležitým nástrojem pro udržení psychické stability a morálky.¹⁰⁰ Nejinak tomu je i v Antonínových dopisech. Antonín používá zdvořilostní obraty a vyjadřuje se ke všem s respektem (drazí rodiče, milý pantatínku, milostivá paní...), což podtrhuje jeho silné rodinné vazby a touhu udržovat harmonické vztahy nejen

---

⁹⁷ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 40-41.

⁹⁸ Tamtéž, s. 37-38.

⁹⁹ Dopis č. 7, s. 45.

¹⁰⁰ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 66-67, 74-75.

v rodině. Vykání v jeho dopisech také odráží jeho výchovu a zvyky doby, kdy bylo důležité projevat úctu k rodičům a starším členům rodiny.

Antonín Brzák ve svých dopisech především oslovoval svou rodinu, což odráží silný pocit nostalgie a touhu po blízkosti v těžkých časech, které prožíval na vojně. Jeho korespondence je plná osobních zpráv, které ukazují, jak mu rodina chybí a jak se snaží udržovat s nimi kontakt. Přestože se zdá, že dopisy od kamarádů v korespondenci mnoho nefigurují, pravděpodobně protože se ztratily nebo byly zapomenuty při jeho převozech mezi lékařskými zařízeními,¹⁰¹ hrají v jeho životě význam. Zejména pak pan Choděra. Antonín se na něj spoléhá a zmiňuje ho v několika svých dopisech jako někoho, kdo se o něj stará a pomáhá mu v těžkých chvílích. Choděra je pro Antonína nejen kamarád, ale také opora, která mu dodává sílu v nehostinném prostředí vojenského života (je zajímavé, že si vykal i se svým kamarádem, a tak se v žádném z dopisů neobjevilo křestní jméno pana Choděry). Kromě Choděry se Antonín zmiňuje také o svém dalším kamarádovi Ročkovi, což naznačuje, že má kolem sebe přátele, na které se může v případě potřeby obrátit. Tato přátelská vazba ukazuje, jak důležité je mít v těžkých časech někoho, na koho se lze spolehnout, a jak silné mohou být přátelské vztahy i v nehostinném prostředí, jako je vojenská služba.¹⁰²

Podpora od rodiny byla pro Antonína zásadním zdrojem síly a morálky během jeho vojenské služby. Ve svých dopisech často zmiňoval, jak mu rodina posílala balíčky s jídlem, oblečením a dalšími potřebnými věcmi. Tyto balíčky byly pro něj nejen fyzickou pomocí, ale také mu připomínaly domov a dodávaly mu pocit, že na něj jeho blízcí myslí a starají se o něj. Například psal o balíčku, který obsahoval domácí jídla od matky¹⁰³, což mu poskytlo nejen podporu a mohl ochutnat něco z domova, ale také psychickou úlevu. Dopisy od rodiny byly dalším významným projevem podpory. Antonín často popisoval radost, kterou mu přinášely zprávy od blízkých, a jak mu pomáhaly udržet si vysokou morálku i v náročných podmínkách. V dopisech také zmiňoval, jak důležité pro něj byly návštěvy členů rodiny, které mu dodávaly energii a motivaci pokračovat ve službě. Tyto projevy

---

¹⁰¹ Dopis č. 39, s. 72.

¹⁰² Dopisy č. 39, 42, s. 72, 74.

¹⁰³ Dopis č. 23, s. 59.

podpory od rodiny byly klíčové pro jeho psychickou pohodu a schopnost zvládat stres a náročné situace během vojenské služby.¹⁰⁴

V těžkých chvílích, ať už u vojáků na frontě nebo v nemocnici, byl středobodem světa jejich domov. Idea domova, blízkých přátel a rodičů byla pro ně něčím, čím uklidňovali své myšlenky.¹⁰⁵

Vztahy bylo nutné udržovat nejen s domovem ale i v nově vzniklém prostředí. V rámci vojenské hierarchie během první světové války hrály významnou roli dary vojáků nadřízeným (a to nejen na Vánoce), jejich prostřednictvím se udržovala příznivá sociální dynamika ve prospěch darujících. Tyto dary, které mohly mít různé formy od drobných pozorností po užitečné předměty, sloužily jako projev úcty a snahy o zajištění přízně velitelů. Vojáci si byli vědomi, že pozitivní vztahy s nadřízenými mohou mít přímý dopad na jejich postavení a podmínky služby, což je motivovalo k pečování o tyto vztahy. Dary tak reflektovaly hierarchii a složité sociální interakce uvnitř vojenského prostředí, kde osobní charakteristiky velitelů a jejich přístup k podřízeným, mohly zásadně ovlivnit průběh služby vojáků. Vzpomínky vojáků ukazují, že ti, kteří měli k svým nadřízeným pozitivní vztah, byli ochotnější projevovat úctu prostřednictvím darů, zatímco vojáci s negativními zkušenostmi mohli být skeptičtí a odtažití. Tímto způsobem se dary stávaly nejen osobním gestem, ale také součástí širšího sociálního a psychologického kontextu, který ovlivňoval každodenní život vojáků.¹⁰⁶ Nejinak tomu je i v Antonínově případě, kdy píše o svém záměru darovat zajíce svému nadřízenému. Důvodem pro darování zajíce je pravděpodobně blížící se vánoční období, kdy se tradičně ve zvýšené míře projevuje vzájemná náklonnost a obdarovávání, což Antonín vnímá jako důležitý aspekt udržení tradic i v těžkých podmínkách vojenského života.¹⁰⁷

K tématům, o kterých Antonín nepsal, patří zmínky o zásobování, o ženách a dětech. O žádné ženě se v dopisech nezmínil, ani nedal náznak k tomu, že by se s nějakou stýkal, ať už v době svých studií anebo po odvodu. V případě zásobování se lze domnívat že on nebyl ten kdo by dodávky přijímal anebo

---

¹⁰⁴ Dopisy č. 35, 40, s. 69, 73.

¹⁰⁵ J. HUTEČKA, *Muži proti ohni*, s. 138.

¹⁰⁶ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 39.

¹⁰⁷ Dopis č. 39, s. 72.

rozděloval, a proto ho ani nenapadlo psát o tom kolik mají dohromady zásob.¹⁰⁸ Zásobování bylo klíčovým prvkem pro udržení válečného úsilí a fungování společnosti během konfliktu. Ženy sehrály důležitou roli v zajišťování potravin, léků a dalších nezbytných zdrojů pro vojenské i civilní obyvatelstvo. Jejich práce v obchodech, na farmách a v logistických centrech byla neocenitelná pro udržení životního standardu v obtížných válečných podmínkách.¹⁰⁹ Do procesu zásobování byly často zapojeny i děti. Pomáhaly s různými úkoly jako sběr surovin či příprava potravin. Jejich účast byla nezbytná pro pokračování běžného života a udržení dostatečných zásob pro obyvatelstvo. Válečné omezení a nedostatek zdrojů často vedly k přísné kontrole a regulaci distribuce potravin a dalších nezbytností, což mělo vliv na každodenní život obyvatelstva.¹¹⁰

2.3 Závěr života

Antonín Brzák ve svých dopisech postupně popisoval svůj zdravotní stav, který se vyvíjel v závislosti na jeho situaci a okolnostech. Na začátku vojenské služby, v dopise z 10. srpna 1915, se zmiňuje, že je zdravý, ale vyjadřuje obavy z možných komplikací a vzpomíná na těžké časy, které prožil.¹¹¹ V následujících měsících se jeho zdravotní stav začal zhoršovat. Po pěti měsících služby 19. března 1916 onemocněl Antonín infekční chorobou.¹¹² V tomto období se v Josefově vyskytoval skvrnitý tyfus, tj. infekční onemocnění, které doprovází horečka, třesavka, zimnice a vyrážka po celém těle vyjma obličeje a dlaní. Při neléčené formě nastává kóma a smrt. Léčit se dá pomocí antibiotik a předcházet jejímu propuknutí se dá očkováním.¹¹³

Později v dopise z 10. srpna 1916 z Josefova informuje otce o tom, že se mu daří lépe než v nemocnici v Nymburce, ale stále si stěžuje na krátký dech a lékař mu doporučuje, aby hodně jedl a přibral na váze.¹¹⁴ Antonín také zmiňuje, že má potíže s donášením stravy a že výběr potravin je omezený, což může ovlivňovat jeho

---

¹⁰⁸ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 47-53,75-79.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 47-53.

¹¹⁰ Tamtéž s. 33, 64-66, 71-72, 75-76.

¹¹¹ Dopis č. 24, s. 60.

¹¹² Dopis č. 36-39, s. 70-72.

¹¹³ Antonín HOFMEISTER, *Josefov za světové války 1914-1918*, Josefov 1938, s.143.

zotavení. Dále, v dopise z 26. září 1916, Antonín popisuje, jak jeho choroba byla pravděpodobně způsobena špatnou výživou a nachlazením. Uvádí, že byl léčen několika lékaři a užíval různé léky, jako například „calciron“¹¹⁵ a „thiokol“¹¹⁶, ale když tyto léky neprokázaly valný účinek, přešel na kreosot¹¹⁷, který mu však způsobil odpor k jídlu a vedl k úbytku na váze.¹¹⁸

I přes tyto obtíže si Antonín udržoval naději na zlepšení. V některých dopisech vyjadřoval touhu po uzdravení a návratu domů, kde by mohl pokračovat v rodinném hospodaření a žít normální život.¹¹⁹

Podle někdejších předpisů nemohl být Antonín po ochoření rovnou převezen z Josefova do domácí péče, proto byl převezen do Jičínské zotavovací nemocnice.¹²⁰ Až tam bylo po 14 dnech rozhodnuto, že může být převezen do domácího ošetřování, ale to už ztratil 20 kg na váze. Byla mu dovolena tři měsíční dovolená s denním platem 30 haléřů.¹²¹

---

¹¹⁴ Dopisy č. 40, 41, s. 73, 74.

¹¹⁵ Calciron, lék podáván jako prostředek k léčbě anémie a zlepšení celkového stavu pacientů. (využíván u vojáků, kteří trpěli vyčerpáním, nebo u zranění vyžadující obnovu krve); *Velký lékařský slovník* [online]. [vid. 13. 8. 2011]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/>.

¹¹⁶ Thiokol, lék používaný při bolestivě stažených svalech, způsobuje jejich uvolnění; *Velký lékařský slovník* [online]. [vid. 13. 8. 2011]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/>.

¹¹⁷ Kreosot, lék obsahující sacharózu a monohydrát laktózy, není znám a ověřen jeho léčebný účinek. Dnes užíván při léčbě homeopatie; *Velký lékařský slovník* [online]. [vid. 13. 8. 2011]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/>.

¹¹⁸ Dopis č. 43, s. 74.

¹¹⁹ Dopis č. 22, s. 59.

¹²⁰ Dopis č. 39, s. 72.

¹²¹ Soustrast matky Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

Obr. č. 5 Antonín Brzák ve vojenské uniformě, 1916 (soukromý archiv autora bakalářské práce)

1. května 1917 Brzákovi vypršela dovolená a byl telegraficky povolán zpět do Jičína, kam ale nemohl být převezen, protože se jeho zdraví nezlepšovalo. Doma dle vojenských pravidel nemohl dál zůstat, a proto byl převezen na osm dní do okresní nemocnice v Nymburce. Po uplynutí osmi dní bylo na základě nařízení vojenského velitelství rozhodnuto, aby byl převezen do posádkové nemocnice v Josefově.¹²² Odtud byl po dvou týdnech opět převezen, tentokrát do Hradce Králové¹²³, kde na něj čekala vojenská zdravotní komise, která ho 21. srpna 1917 zbavila vojenských povinností a uznala jako invalidu zcela neschopného výkonu vojenské služby, a to na dobu jednoho roku s platem 30 korun měsíčně.¹²⁴

Antonín Brzák dále bojoval s nemocí až do 11. února 1918, kdy doma v pět hodin ráno umírá.¹²⁵ V den pohřbu 14. února 1918 byly rozezněny zvony jak v Bobnicích, tak v sousedních Chlebech. Bobnický zvon byl ale ještě téhož dne sňat a odvezen k přetavení pro válečné účely.¹²⁶ V Antonínově odevzdací listině, která

---

¹²² Dopis č. 41, s. 74.

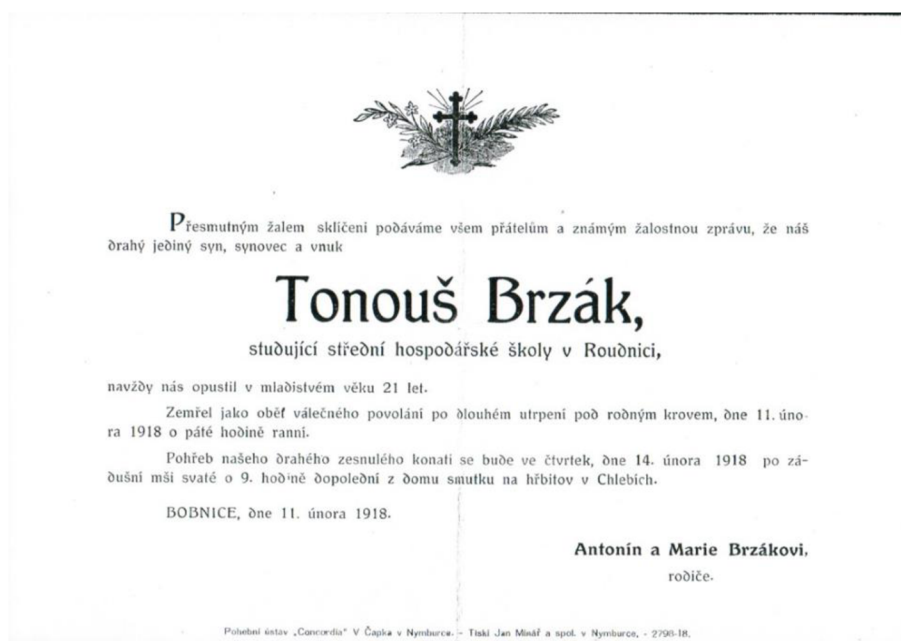
¹²³ Dopis č. 40, s. 73.

¹²⁴ Soustrast matky Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

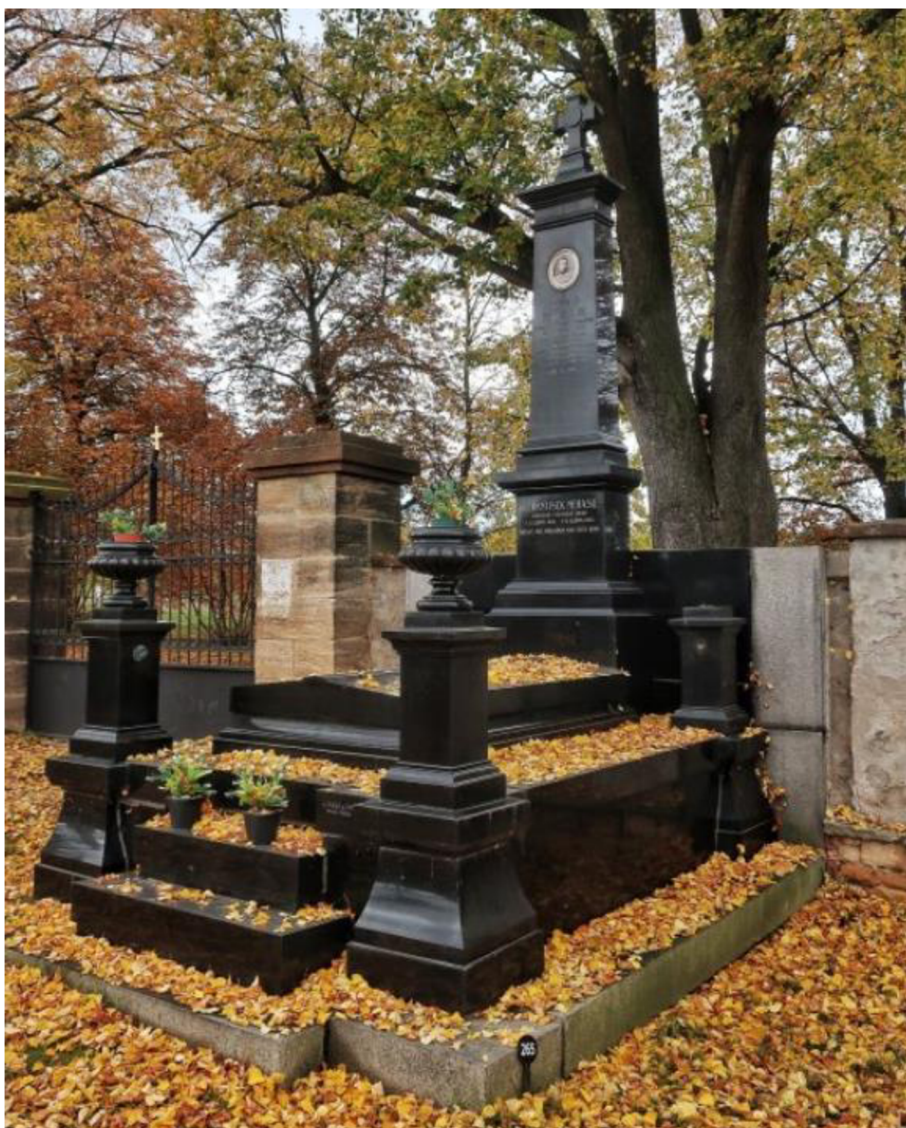
je až z 2. 10. 1918 je informace o jeho pozůstalosti, která se rozdělila jeho rodičům a byla vyčíslena na 66 korun.¹²⁷ Antonínovy ostatky se nyní nachází v hrobě v obci Tismice, protože jeho matka odsud pocházela a do Bobnic se přestěhovala za manželem. Tismice jsou vzdáleny asi 25 km jihozápadně od Bobnic.

Obr. č. 6 Úmrtní oznámení o smrti Antonína Brzáka (soukromý archiv autora bakalářské práce)

¹²⁷ Odevzdací listina Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

Obr. č. 7 Hrob Antonína Brzáka v Tismicích¹²⁸

Ze soustrasti, kterou napsala Antonínova matka Marie po jeho smrti lze vyčíst že Antonín „*vykonával horlivě a svědomitě vmucenou mu povinnost v infekční nemocnici. Ošetřoval neúnavně a usilovně raněné i nemocné, ulehčoval krutý jejich úděl, sobě samému však nedopřál ani nutného odpočinku k spánku a oddechu k jídlu. Ke svým svěřencům byl úslužný a ochotný, k představeným poslušný a přesný. Avšak kdy zatím jeho svěřenci jeho se uzdravovali a nabývali dobré mysli, on sám tolik bídy, choroby a zla smutněl a truchlil.*“¹²⁹

¹²⁸ Foto Vojtěch Klímt, Spolek pro vojenská pietní místa, 14. 10. 2022.

¹²⁹ Soustrast matky Antonína Brzáka, soukromý archiv autora bakalářské práce.

Nejen Antonínovi rodiče se museli vyrovnat s následky válečných hrůz. Smrt vojáků byla nevyhnutelnou součástí války a mnoho rodin se muselo vyrovnat s tím, že se jejich milovaní nevrátí domů. Pro vojáky, kteří bojovali na frontě bylo obtížné čelit nejen riziku smrti v boji, ale také s faktem, že sami zabíjeli. Tato zkušenost mohla zanechat hluboké psychické stopy a trauma u přeživších vojáků.¹³⁰

Rodiny vojáků, které ztratily své blízké v boji, čelily obrovskému smutku a ztrátě. Přijetí zprávy o úmrtí vojáka mohlo být pro rodinu šokující a devastující událostí, která zasáhla do celého života rodiny. Mnoho rodin se muselo vyrovnat s tím, že nebudou mít možnost rozloučit se svými blízkými a že budou muset žít s bolestí ze ztráty.¹³¹

Pro vojáky a jejich rodiny bylo důležité najít způsoby, jak se vyrovnat se smrtí a ztrátou. Někteří hledali útěchu ve víře a náboženství, jiní se obraceli na své blízké a rodinu pro podporu a porozumění. Vzpomínky na ztracené vojáky byly často udržovány prostřednictvím fotografií, dopisů a osobních předmětů, které připomínaly jejich život a památku. Vzpomínky na ty, kteří padli v boji, byly uchovávány jako důkaz jejich oběti a odvahy, kterou prokázali ve službě své zemi.¹³²

---

¹³⁰ V. KESSLER – J. ŠRÁMEK (edd.), *Tváře války*, s. 41.

¹³¹ Tamtéž, s. 71-72.

¹³² Tamtéž, s. 70-72.

3. EDICE

3.1 Ediční poznámka

Edice byla zpracována v souladu se zásadami pro vydávání historických pramenů se snahou o zachování jazykových zvláštností a jevů. Při přepisu korespondence Antonína Brzáka bylo cílem zachovat autenticitu a původní charakter textů. Po pečlivé úvaze byl proto při přepisu respektován původní pravopis autora. Pouze výjimečně je tak do textu zasahováno, a to v případech, kdy by nemusel být srozumitelný smysl textu. Na tyto případy je upozorňováno vkladem hranaté závorky. To, aby čtenář mohl nahlédnout do doby, kdy byly tyto dopisy napsány, a pochopit osobu autora jakožto mladého muže, který chodil do školy a posléze byl odveden na vojnu. Dopisy jsou opatřeny poznámkami a komentáři, které poskytují další informace o místech a událostech zmíněných v dopisech. Dopisy jsou řazeny chronologicky od roku 1913 až do roku 1916, kdy byl napsán poslední adresovaný loučeňskému lékaři. Celkem se dochovalo 43 listů.¹³³

3.2 Edice korespondence

1. Antonín Brzák píše domů po svém příjezdu do Roudnice.

Drahý tatínku! 23. 6. 1913

Přijmi od nás srdečný pozdrav. Daří se nám zde obstojně. Zasílám zdejší hospodářskou školu,¹³⁴ která jest proměněna v nemocnici. Dosud sem tam nebyl. Chodím denně do parku. S pozdravem tvůj Ant.¹³⁵

2. Antonín Brzák píše do Bobnic o svém brzkém příjezdu domů a svých dosavadních školních výsledcích.

---

¹³³ Ivan ŠTOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

¹³⁴ Královská česká zemská střední škola hospodářská, dnes Vyšší odborná škola a Střední odborná škola.

¹³⁵ Antonín.

Drazí rodiče! Roudnice 11. 2. 1914

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Opuštěte mi, že jsem Vám tak dlouho nenapsal. Chtěl jsem Vám s určitostí napsati, zdaliž přijedu na pololetní prázdniny neb ne. Dnes odpoledne nám bylo čteno, že budeme dostávat vysvědčení v pátek odpoledne a prázdná bude až do úterku včetně. Proto jsem se rozhodl že domů pojedu. Přijedu jako kdy jindy v pátek v 10 hod. večer do Nymburka. V neděli zde máme valnou hromadu okresního sdružení dorostu, které bych se měl zúčastnit, ale omluvil jsem se, prádlo zašlu ve čtvrtek večer. Vysvědčení mi dopadne dobře, nevím však zdali budu se, dostatečné z matematiky a němčiny. Co chodím na hodiny matematiky ovládám látku dokonal[e], ale známky z období se též [s]čítají. Na němčinu máme pana ing. Kurce jest velice znalý této řeči a vše bere dosti přímě. Máme již po konferenci a není mnoho práce. Dnes odpoledne jsme měli hospodářskou práci. Učili jsme se ještě mlátit. Nejde nám to valně neboť se nemůžeme shodnouti. Potom jsme přetahovali řezačku a asi půl hodiny řezali píci.¹³⁶ V úterý jsme odevzdávali rys, byl velice pracný a měl jsem jej slušně provedený. V pondělí odpoledne jsme dělali písemné práce z planimetrie.¹³⁷ Dostal jsem tři složité příklady, ale v brztku jsem je rozluštil. Při odevzdání mně pan profesor pochválil pravil mi, že jsem to provedl výborně a ptal se mně proč jsem měl tu dostatečnou z matematiky od pana doktora Kopečného. Odpověděl jsem mu, že jsem tomu dříve dobře nerozuměl a vzal jsem si učitele. Napomínal mne abych si všeho pozorně v druhém běhu všimal, aby mi ve druhém ročníku trigonometrie¹³⁸ obtíže nedělala. Na brzkou shledanou se těším a ruce Vám líbám.

3. Antonín Brzák píše o tom, jak přijel do Roudnice, a o dětském dnu. Domlouvá se s rodiči o příjezdu své matky za ním a jeho blízcích se narozeninách.

Drazí rodiče! Roudnice 7. 6. 1914

Přijměte ode mě srdečný pozdrav a vzpomínku. Dobře jsem se dostal do Roudnice. Pan učitel odjel s Vášou v sobotu ráno a dnes v 11 hod. přijeli s nějakou společností

---

¹³⁶ Píce je krmivo získané z pícnin, jsou to zejména traviny, luční a pastevní porosty, obiloviny.

¹³⁷ Část geometrie studující rovinné útvary, tj. měření, konstrukce, vzájemné vztahy, úhly, obvody a plochy objektů.

¹³⁸ Goniometrie se zabývá užitím goniometrických funkcí při řešení úloh o trojúhelnících.

do Terstu. Dnes jsme se zde měli dětský den, byla to pěkná slavnost. Bylo to na druhé straně pod lípou. Večer jest dlouhá taká noc na Labi. Jelikož k večeru dalo se do deště rychle to skončilo. Někteří hospodáři byli též v krojích a v zámku byl průvod přes město a most. Nedávno jsem mluvil s milostpaní Tachecí¹³⁹ vyřizoval jsem jí od Vás uctivé poručení a řekl jsem jí, že maminka sem asi během týdne přijede. Necht' mi maminka napíše, kdy sem pojede, a kterým vlakem. Kdyby přijela tím rychlíkem v 7. hod. přišel bych jí naproti na nádraží. Nedávno zde byla paní Rute byla pozvána v hotelu u Koruny. Čekám kdy mi zašlete prádlo. Nezapomeňte na ten klobouk, abych ho zde trochu použil. Zítřka mám narozeniny a v sobotu svátek, pročez bych se nehněval, kdybyste mi něco na zub k prádlu přidali. Ruce Vám líbá Váš upřímný syn.

4. Antonín Brzák píše domů o akci zvané Řípská pouť. Ale také se obává odvodu na vojnu a snaží se získat informace. Dále se domlouvá na návštěvě své matky ve škole.

Drazí rodiče. [pravděpodobně květen 1914]

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Dnes máme tu slavnou Řípskou pout',¹⁴⁰ na kterou nám překrásně bude pršet. Jest celá obloha zatažena. Protože sem maminka nepřijede tak jsem se nechal zapsat mezi ty co vybírají na Matici. Čekáme, jestli se dá do deště. Že tam vůbec nepůjdem. Co víte nového o těch odvodech? Zde očekáváme každým dnem vyhlášky, že se máme přihlásit na hejtmanství o legitimace. Vím to docela jistě vyhlášky jsou totiž na obecním úřadě. Jest to ale pouze přihlášení, k odvodům bychom šli teprve v září. Až sem maminka přijede tak ať jde rovnou do školy. V 10 hodin. Máme právě Ing. Kurze, aby s ním mohla mluvit. Maminku bych prosil až sem pojede, aby mi sem vzala z domova nějaké dopisní papíry. Třeba ty, co má maminka se zlatou ořízkou. Tak už jsem z té slavný Řípský pouti doma. Došel jsem tam, v 10 hodin. Ještě se nevybíralo. Tak proto jsme ihned začali. Šlo to dosti mizerně, každý se vymlouval na válku. Počasí bylo jen tak tak, každou chvíli dešť na spadnutí. K polednímu se to dost vyčasilo a lidé počali víc chodit. Matice ovšem letos velice pohořela. Odpoledne se najednou dalo do deště

---

¹³⁹ Manželka prof. Tachecího, u kterého byl Antonín ubytován.

¹⁴⁰ Tradiční pouť na svátek sv. Jiří.

a všichni lidi utíkali. Maminka udělala dobře že sem nepřijela. Tachecích jsem ani neviděl, myslím, že vůbec ani nebyli. Až sem maminka pojede prosím ji, aby mi přivezla taky klobouk panama. Jest naň ještě brzo, ale mohu ho zde mít, ty rajtky¹⁴¹ jsem dosud neobdržel. Co bude s tím kabátem? Dali jste ho už šít? Těším se na brzké shledání. Ruce Vám líbá Váš syn.

5. Antonín Brzák píše otci a o příjezdu své matky do Roudnice nad Labem.

Drahý Pantatínku 1. 7. 1914

Přijmi srdečný pozdrav. Maminka šťastně dojela. Čekal jsem, že s ní přijedeš na mne se podívat, jak se mi zde daří. Jest mi zde tuze dlouhá chvíle. S pozdravem Tvůj Ant.

6. Antonín Brzák píše rodičům o balíčku, který od nich dostal, dále pak o svém studiu v Roudnici, o přednášce, kterou si má připravit, a o její prezentaci. Píše také o zvířatech, o která se ve škole starají. Ptá se na počasí a také se zmiňuje o psacím stroji, na kterém tento dopis píše.

Drazí rodiče! [Roudnice 5. 11. 1914]

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Tento týden jsem od Vás dosud žádné psaní neobdržel. Co stále děláte. Já mám práce pořád dost, neboť máme před skouškami. Konference bude asi nejspíše před Vánoci. Stala se mi zvláštní příhoda s tím balíčkem, co jste mi poslali. Dlouho jsem v něm hledal dopis od Vás a když jsem ho nemohl najít pomyslel jsem si, že asi maminka měla mnoho práce a že mi psaní nenapsala. Vy jste si mysleli, že asi nejdříve půjdu na čokoládu, a proto jste mi tam psaní vložili. Ještě bych byl na to nepřišel, ale přendával jsem si čokoládu z kufru do skříně a přišel jsem na to. Nedivte se proto, že jsem Vám na některé věci neodpověděl. Velmi se divím že maminka dosud píše mléko, neboť jsem myslel, že jak odjed nebude nikdo sát. Pan učitel ještě tu pšenici nedostal alespoň mi o tom nic neříkal. O poslední praxi hospodářské jsme vyměřovali tu novou chmelnici, jak jsem

---

¹⁴¹ Rajtky, tj. jezdecké kalhoty.

Vám již psal. Jinou práci nemáme. Dneska odpoledne řezali motorem řezanku.¹⁴² Letos máme jeden nový předmět a sice rozmluvy. Každý si má vzít nějakou přednášku. Já jsem si vzal minulý týden o významu motorové orby v dnešní době. Přednáška se líbila velmi i panu řediteli, který mne velmi pochválil a pravil, že bych mohl dělati šoféřskou zkoušku hned zítra a neb raději hned jak tento obor ovládám. Na hospodářské škole máme mnoho mladých selat, velmi se s nima držeji, neboť nebudou asi velice v ceně ale později. Drůbeže držíme málo jako kdy jindy. Ze zásilky toho ještě mám dost bábovky mám asi polovinu beřů si ji každý den do školy na desátou. Jablka nyní jím hodně neboť mám strach, že se mi skazejí. Druhou punčochu jsem načnul teprve dnes. Jakkak jest u Vás počasí zde na dnešek bylo pět stupňů mrazu. Dnes, ale byla obleva. Na klidných místech v Labi jest slabý led. S češtiny máme na kompozici nějaký výlet popsal jsem svůj pobyt v Jánských lázních a výlet na Sněžku. Myslím, že to bude dobře volené thema. Velice jest Vám asi divné, že píši dopis na stroji. Píšete mi stále že velmi škrábu, proč se učím psát na stroji. Máme ho zde v bytě, a tak prázdný čas tomu věnuji. Myslím, že je to dobré, když se mohu něčemu novému naučit. Již se velmi těším na Vánoce zvláště na Ježíška. Odpudte mi, jestli tady naleznete mnoho chyb. Příště to bude lepší. Ještě jednou Vás zdravím a ruce líbám Vaš upřímný syn. V Roudnici 5. 11. 1914.

7. Antonín Brzák píše do Bobnic o svém příjezdu na vánoční svátky. Také o svém konci v Sokole, o který ho požádali rodiče. Sděluje i své výsledky ohledně německého jazyka a jeho doučování. Zmiňuje se o pohřbu otce kamaráda a stále se zajímá o odvody na vojnu. Píše i o škole a věcech, které potřebuje z domova.

Draží rodiče. [pravděpodobně listopad 1914]

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Dnes jsem dostal od Vás dopis, na který Vám odpovídám. Domů na svátky přijedu, neboť máme 4 dny prázdnno. Do sokola dle Vašeho přání chodit přestanu, ač velice nerad. Nyní jest to tam takové slabě navštěvované. Já jsem tam vždy tak pilně chodil, budou se na mě všichni jistě strašně zlobit, až vystoupím. Myslím, ale že co jsem jednou na tělo v sokole nabral, nyní již nezapřu. Co se té němčiny týče Sděluji Vám, že se mnou pracuje ten můj kolega

---

¹⁴² Řezanka, tj. seno rozřezané na malé kousky.

Jakubec. Mám dvě hodiny týdně. Probíráme jak věci ze školy, tak gramatiku. Co mu budou platit ještě jsem se ho neptal. Jiný učitel na němčinu zde není, ale tohle jest ještě lepší, protože aspoň ví, jak ve škole odpovídám a ví co se mnou má probírat. Včera jsem byl na pohřbu, jednomu mému kolegovi zemřel otec, tak jsem byl poslán s Havlem jako deputace¹⁴³. Ta exkurze se nám dobře vydařila. Domů jsme přijeli v 8. hodin včera. Budu se ptát na Šircovu adresu hoši ji jistě mají ale nikdo mu nepíše aspoň o tom nic nevím. Mluvit bych s ním mohl, neboť mnozí kolegové s ním mluvili Praze na nedraží. Jak se má to nevím každý říká jenom jakou má krásnou uniformu. Mě to ale docela nic nezajímá. Byl bych nejradši kdybychom vůbec k odvodu nešli a nebo, abych nebyl odveden. Velice jsem za to mrzut. Ten Holub z Jikve¹⁴⁴ byl odveden a nikam se nemohl dostat pročež nastoupil k pěšákům do Terezína. Jednou taky byli tady v Roudnici si dva dny ve sladovně. On mně[!] takový strašně roztrhaný a zmazaný šaty, že se v tom vůbec bál vylízt. Hoši tam u něho byli a velice se jim naříkal. Potom zase odešli a víc jsem o něm neslyšel, Nejspíš bude zase v Terezíně, jestli už je nevypravili do fronty. Ten starší [z] Červinků snad také půjde k odvodu, ale jistě to nevím. Nyní půjdou profesoři k odvodu. Jestli jich mnoho odvedou tak budeme mít předčasně ukončený rok. Profesoři se slátkou strašně tu mluví tak že mi nemůžeme ani spracovat. Kdybychom nejeli k tomu doktoru Libánskému, ani bych domů na svátky nejel. Z chovu toho máme takovou spoustu, že schází pouze 10 listů do konce roku. Konference jest 14. t. m. nyní se skouší ale pouze pro formu, neboť každý musí uznat, že to nemůžeme spracovat. Ty šedý kalhoty mám již spravený a budu potřebovat ten kabát co mám doma na něj tu látku. Jiného zde nového každý jen říkal, aby té války byl konec. Ruce Vám líbá Váš syn. Prosím Vás aby jste mi zaslali nějaké peníze, byl jsem na tom pohřbu a na té exkurzi, tak, že mám teď jenom 2 Koruny.

8. Antonín Brzák píše do Bobnic o výsledcích konference, o školních výsledcích a práci po ní včetně další výuky. Dále píše o tom, že nepřijede domů kvůli škole. Píše i o svém zájmu to fotografování. Zmiňuje i nejnovější zprávy z Terezína a od

---

¹⁴³ Deputace (z něm deputace), tj. zástupce.

¹⁴⁴ Jíkev je obec vzdálená 3 km severně od Bobnic.

matky, pokračuje s informacemi o doučování z němčiny. Na konci je zpráva o incidentu dvou studentů s vojínem.

Draží rodiče.

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Peníze jsem od vás obdržel a děkuji Vám za ně. Dneska nám byl přečten výsledek konference, která se odbývala dne 14. a dopadla mi dobře. Mám dvě dostatečné z chovu a z němčiny. Z chovu mě ta dostatečná mrzí musím to nyní hodně dřít, abych ji nedostal na vysvědčení. Z němčiny to nyní lehko spravím, protože ten student se mnou vše dokonale probírá. Potom jsem si zlepšil známku z pěstování. Mám dobrou. Mysle[1] jsem že tato konference jest více formální, ale není to pravda. Celkový prospěch byl velice špatný. V minulé konferenci propadal jeden a nyní jich propadlo 6. Nyní je to po konferenci a máme tolik práce, že ani mnoho ven nechodím. Včera jsme si musili vzít z rýsování všichni domů prkna a musíme dodělávat rys. Děláme ho již od pololetí a mne se nelíbí, udělal jsem tam chybu, která dobře nejde opravit a chci ten rys předělat. Napište mi hned jestli máte u toho doktora Libánského vyjednané, tak abych to o týden odložil a přijel bych o týden později na neděli. V sobotu bych přijel domů a v neděli bychom tam mohli dojet. Mne se jedná o to, že ty prázdné dny mi přijdou právě nyní velmi vhod, neboť mám ještě z dosti z chovu přepisovat. Nemyslete si, ale že jsem, proto dostal dostatečnou, že jsem neměl chov napsaný profesor Pech nám to prozatím slevil a řekl, že se sešity budou předkládat ku prohlídce až ke konci roku. Ty obrázky, co jsem si doma vystříhal se tam dobře hodí. Někteří mi říkali, jestli doma ještě nějaké mám abych jim přivez. Také Strouhal by domů na svátky nejel a my bychom také trochu fotografovali. Co zde mám aparát fotografoval jsme teprve třikrát. Fotografie jsou vesměs pěkné, neboť on umí s aparátem výborně zacházet. Poslal bych Vám nějaké snímky, ale nemáme je dosud vykopirované. Ptal jsem se ve škole na adresu Širce, ale nikdo ji nemá. Kolegové s ním ale často na nádraží mluvějí. Říká, že to zlé není, práce že mnoho nemají, ale ve škole to prý bylo tisíckrát lepší. V Terezíně zapálili nedávno Rusové svoje obytné baráky, tak, že všechny shořely. Bylo to právě za silného větru, a omezení požáru bylo nemožné. Dostal jsem od maminky lístek z Liberce. Jest mi velmi divno, že se maminka ocitla až v Liberci. Právě jsem ho dostal na ten svátek. Co pak děláte v hospodářství? My jsme o minulé hospodářské praxi okopávali řepu. Jak pak u Vás prší? Tady na ten svátek byl dosti prudký déšť ale byli to zvláštní proudy, tak, že

všude nenamoklo. Ani nepíšete, zdali jste mi dali šít ten modrý kabát rád bych si ho sem vzal až pojedu domů. Také jsem se ptal toho studenta, co bude chtít za tu němčinu. On mi řekl abych mu dal to, co sám uznám. Já nevím mnoho-li mu nabídnout, ale myslím že bych mu měl platit tolik, co jsem platil loni tomu panu Naumanovi. Napište mi, jestli s tím souhlasíte nebo kolik mám platit. S tím sokolem nevím, jak to bude oni mne nechtějí pustit. Já jsem dvakrát nebyl a každý se mne ptá co se mi stalo, že tam nechodím, jestli nejsem nemocen. Prádlo budu posílat nejspíš již příští týden. Tak mi napište, jak mám přijet domů, máme od soboty prázdnou. Ještě se tady stala příhoda, na kterou bych zapomněl. Dva studenti byli na skále, co vede spodem dráha k Litoměřicím. Byli to gymnasisti a vojín co tam stojí vartu¹⁴⁵ je vyzval vzdálili oni, ale neuposlechli a on je sebral a ved na radnici. Když je ved přes město tak jeden pán je potkal a voják byl náhodou čech a ten pán mu to vymluvil. Byl to jeden úředník z pošty. Strouhal se tam taky náhodou připlel a musel jít svědčit. Jest to velké štěstí pro ně. Že je neodved na radnici, takhle z toho mají pouze školní proces. Ruce Vám líbá Váš syn.

9. Antonín Brzák píše do Bobnic o odstěhování jeho spolubydličího Rutta a o tom, že chce být nadále sám v jiném pokoji. Mluví i o novém školním roce a škole.

Draží rodiče! Roudnice 24. 9. 1914

Přijměte můj srdečný pozdrav. Píši Vám dnes o něco dříve neboť jsem přinucen zvláštní okolností. Dnes jsem se dozvěděl, že Rutte se bude stěhovat. Má vše již v jiném bytě vyjednáno a doma mu to docela schvalují. Dlouho mi nic neřekl, až dnes jsme se sešli a náhodou se o tom zmínil. Dal mi důkaz, neboť mi dal čísta psaní z domova. Jedná se zde o následující. Rutte platil v předšlém roce za byt 70 K, a proto prý abych já nic nemohl nic říkat pan učitel na něm přirazil a platíme tedy slušně. Rutte ihned našel si byt nový a mě se vůbec o ničem nezmínil. Dne 1. října dá pravděpodobně výpověď a na 15. bude se stěhovat. To bude zase hon. Proto si myslím, aby se to odbulo najednou při jednom rozčlenění předneste prosím svoji žádost, že chci být sám a sice v prvním patře v tom pokoji do zahrady. Nevím, co tomu pan učitel řekne. Vycházím s ním ve nejlepším pořádku a on se ke mně též

---

¹⁴⁵ Varta, tj. hlídka, stráž.

docela přívětivě chová. Jídla jest jakž takž dosti po večeři si řeknu třeba třikrát o chleba. Salám jsem ještě nesnědl mám ho malý kousek. Jest to škoda, že jsem to nevěděl na konci roku, neboť bych si vzal se Strouhalem společný byt docela dobře s ním vycházím. Já myslím, že mé žádosti pan učitel vyhoví a proto, že nový byt hledati nemusím. Nyní by bylo obtížno dobrý byt nalézt, jelikož jsou zadány. Myslím, abych si tedy nepomohl z bláta do louže. S panem profesorem Tachecím mluvil jsem hned prvý den, jak jsem přijel do Roudnice. Milostpaní jsem ještě vůbec neviděl. Ve škole to jde náramně divně neboť máme každý den do 11. hodin. Odpoledne máme buď prázdno neb nějakou prakci. Není skoro žádné učení. Ohromná spousta se nás rozešlo z naší třídy 15. První ročník je dosti osazen. Mnoho profesorů nám nebylo jen pan profesor Drahný jest na vojně a snad přijde. Pouze doktor Smolák se nemůže z Anglie vrátiti. Není mu tam však zle neboť tam studoval zná plyně anglicky a stal se profesorem na tamější univerzitě. Již jsme zde skoro týden, a ještě pořádně vyučování nezačalo někteří tvrdí, že bude škola asi za měsíc rozpuštěna myslím, že sotva. Já doufám, že mojí upřímné žádosti vyhovíte a dopíšete panu učiteli. Hospodářství máme již zaseto, ale řepy ještě nedobýváme, neboť cukrovar odebírá teprve o 1. října. Chmele máme mnoho a dobře se nám daří vepři. Nemohou se ani do stáje vejít. Musí též pobíhat venku ve výběhu. Je zde též dosti chladné počasí ale neprší. Brzy mi dopíšete. Ruce Vám líbá Váš upřímný syn.

10. Antonín Brzák píše svým rodičům do Bobnic s přáním šťastných vánočních svátků.

Milý Pantatínku !!! 18. 12. 1914

Předem mého dopisu přijmi ode mě srdečný pozdrav se stálou vzpomínkou ne Ně musím jim psát, že jsem ještě doposud chvála Pán Bůh živ a zdrav a doufám že i je při dobrém zdraví tímto lístkem přitrefím.¹⁴⁶ Milý Pantatínku a Milostivá paní já jim přeji šťastný a veselý svátky, aby je ve zdraví užili a jejich se dožili. Pozdravujte ode mě milostivého pána. Ještě jeden Srdeční pozdrav jim zasílá známý. S Bohem na Shledanou Tonouš!!!!

---

¹⁴⁶ Zastihnu.

11. Antonín Brzák píše do Bobnic o tom, že hledá nového doučovatele němčiny a o pololetní konferenci ohledně známek. Zmiňuje se i o praxích na zemědělské škole a o tom, že chodí bruslit. Dále má strach z odvodů a sděluje, jak se k nim staví v Roudnici.

Drazí rodiče [Roudnice 31. 1. 1915]

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Dopis jsem od Vás obdržel v pátek a jak si přejete odpovídám v neděli. Musím dát, ale dopis na nádraží, aby k Vám v pondělí došel. Včera jsem mluvil s panem profesorem Tachecím ohledně té němčiny. Protože zde žádný učitel Němčiny není musím si vzít některého kolegu ze třídy, ten bude nejlépe vědět moje nedostatky a bude se mnou probírat vše jako ve škole. Nevím, ale jestli ho neodvedou, půjde též k odvodu. Příště Vám napíši, co bude za to žádat. Ten slovník jsem dosud neobdržel čekám ho každou chvíli a divím se, že zde dosud není, asi jste ho poslali drahou. Pololetní konference bude asi 7. neb 8. února. Vysvědčení dostaneme asi 13. jistě to, ale nevím budu Vám ještě psát. Domů pojedu. Vysvědčení čekám dobré. Pátek jsme měli zase po dlouhé době hospodářskou praxi. Ve stodole jsme mlátili žito cepama. Skoro nikdo to už neuměl a já, že jsem si to o Vánocích trochu zopakoval uměl jsem nejlepší. Pan správce mi hned napsal jedničku. Mohu ji očekávat na vysvědčení. Nyní zde trošku mrzne a na Labi jest pěkně upravené kluziště. Včera odpoledne jsme měli prázdnou, proto jsem chvíli bruslil, Šlo mi to po novotě dobře V sobotu dopoledne jsem si odbyl zkoušku z chovu, která mi dobře dopadla. Jest to důležitá skouška, jako malá maturita. Horší ovšem bude zkouška na konci roku, neb bude se zkoušet vše právě jako u maturity. Měl jsem dosti strach ačkoli jsem vše dokonale ovládal. Jak to bude v Nymburce na reálce s maturitami, na zdejší gymnasiu budou konány buď o pololetí neb v dubnu. Na hospodářské budou též jistě uspíšeny. Nyní jsou samé plotky s těmi odvody. Někteří chtějí jít k odvodu doma, ale pan ředitel si výslovně přeje, aby všichni šli zde neboť zde odváděli minulé odvody z celých Čech nejmírněji. Někteří se přihlásili doma a inženýr Kurz nařídil, aby se ihned všichni šli přihlásit zde, a tak jsou mnozí přihlášení na dvou místech. Jsem velice rád, že jsem o rok mladší neboť by jste s tím měli starosti. Snad už na náš ročník nedojde. Nevím, ale jestli tento školní rok neskončíme dříve, mluví se dosti o tom a ve škole jsme se vši látkou značně napřed nežli jiná léta. Nevím to jistě ale možná že skončíme s maturitama třetích ročníků. Ruce Vám líbá Váš upřímný syn.

V Roudnici dne 31. ledna 1915

12. Antonín Brzák píše do Bobnic svým rodičům o svých zkouškách na zemědělské škole v Roudnici a upomíná je o platbu školného. Zasílá také lék proti choleře, který si opsal od milostpaní. Píše i o dopadech války na zvířata ve škole a o odvodech.

Drazí rodiče.

Přijměte ode mne srdečný pozdrav a vzpomínku. Co neustále děláte, že mi tak málo píšete. My máme právě plné skoušení. Konference bude dne 26. března. V sobotu jsem měl kritický den. Zkoušelo se ze všech předmětů. Dobře mi to dopadlo. Byl jsem vyvolán z chovu, který jsem si dobře odbyl a vedle toho jsem se dal dobrovolně ze strojírenství. Výborně jsem to ovládl. Právě jsem dostal partii, při které se muselo mnoho myslet a já vždy inženýr[a] Kurze svoji logikou rozmáznu. Nyní ještě na mne čekají v pondělí děje, z kterých nemám mnoho strachu. Máme zase profesora Placka jako dříve. S ním dobře vycházím, protože si k němu chodím vypůjčovat knihy do knihovny. Lístek od Inženýra Kurze podepsaný již snad jste obdrželi. Nyní jsme dostávali též ty cheky¹⁴⁷ na školní plat. Současně vám ho zasílám. Jestli jste již školné nezaslali tak až ho budete posílat tak mi pošlete prosím Vás také 10 K na cestu. Se školním platem to ale neposílejte, protože by mi to třeba nechtěli vydat. Jestli mi to budete posílat poštovní poukázkou tak to pošlete do bytu, jelikož pošťák nás vždycky vyvolává pro peníze při vyučování a vyrušuje to. Zasílám Vám též resept na lék proti choleře. Jest toho plná Roudnice, každý to vaří. Milostpaní mi to dala opsat. Psal jsem to dvakrát v kopii. Jest po tom velká shánka. Musí na to být, ale zaručeně jarní žito jinak to prý nemá účinek. Tady u materialisty prodávají jarní žito. Jaké jest u Vás počasí, zde jest velice pěkně jenže jsou do rána mrazýky co nejdříve přikročíme ku setbě. Chlévní kontrola se nám mnoho nedaří. Baby nám jednou naložili kravám do žlabu spousta sena. Byl s toho rámus a oni vymluvily, že prý jim to zbylo od řezání. Mají to prý dostat hned a nebo potom. Krávy se nám spadly za týden o 20 kg. Kdo tomu nerozumí myslí, že jim dáváme válečnou dávku, aby se hodně ušetřilo. Pořád se zde mluví, že prý budou jen dvě

---

¹⁴⁷ Cheky (z angl. check), tj. šeky, poukázky.

konference a potom, že bude škola zavřená Šli jsme s tím na Ing. Kurze, jestli to je pravda. On nám řekl, že se za to každý den modlí, ale že je přesvědčen že se skončí až 6. července. Je tu taky plno řečí, že prý půjde také ročník 97. k odvodu, prý až v květnu. Říkal nám to profesor Pech. Říkal: *Vezmou nás vezmou Vás zavřeme boudu a pujdem.* Ruce Vám líbá Váš syn.

13. Antonín Brzák píše do Bobnic rodičům o svých potížích s doučovatelem němčiny, o nastávajícím vydávání vysvědčení. Antonín sděluje informace o svém příjezdu do Bobnic a konci zkoušek. Mluví o mrazu a bruslení včetně zásob, které mu zbývají. Ale mluví i o aktuální situaci ve škole a o odvedených učitelích.

Drazí rodiče. [Roudnice 7. 2. 1915]

Dnes jsem právě obdržel od Vás dopis a ihned odpovídám. S tím slovníkem jsem si nyní vše vysvětlil. Bylo mi velmi divné, že jste ho zaslali a on nepřicházel. Pan Hála ho snad dosud nezaslal. S tou němčinou nevím, jak to bude protože, ten můj kolega o to mnoho nestojí a vymlouvá se, že až jak mu to dopadne u odvodu, jestli nebude muset na vojnu. Pan učitel Havel byl se ve škole na to zeptat, mluvil s panem profesorem Novotným, který má u nás němčinu a ten mu říkal, že to nikdo nepotřebuje, jelikož s námi probírá začátky. O pololetí se o tom dohodnem. Vysvědčení dostaneme v pátek ve 4. hod. Z Roudnice vyjedu v 5. hod a domů přijedu v pátek dne 12. v 10 hodin večer do Nymburka. Již mám po všech zkouškách. Dobře mi to dopadlo. Váša¹⁴⁸ jest zase nemocen nechodí do školy. Ty nové spodky nosím pod rajtky a spát v nich nechodím. U těch rajtek jsou špatně přišité knoflíky už se mi 4 utrhly. Zde mrzne skoro neustále ale mírně. Největší mráz zde byl asi 12 stupňů pod nulou. Bruslit chodím málo a pouze na městské vyhrazené kluzišťě. Nedávno jsme dostali do školy dotaz, kdo jest z hospodářství a koho jest doma nutně třeba. Nepřihlásil se nikdo. Neboť druhý ročník jest nejdůležitější z celé školy. Jednalo se o to, že má být zavřená škola. Nikdo pro to není pan profesor Čipera byl k naší velké radosti vojenské služby sprostěn. Pan ředitel nám říkal, že zde budeme tak dlouho dokud nás zde budou moci uživit. Myslím, že to bude trvat asi do dubna. Tento školní rok asi nedokončíme. Peněz mám dosti tak, že se domů

---

¹⁴⁸ Antonínův kamarád.

dostanu. Zásilku jsme od Vás obdrželi a zrovna jsme měli klobásy k večeři. Též jitrnice mi dobře chutnali. Kdopak Vám zabíjel? Dostal jsem jednou kus tlačenky do školy na desátou. Jednomu kolegovi přišel kdysi z domova plátek uzeného masa. Mnoho to nenabízel, ale každý se o kousek přihlásil a nezbyla mu nežli kost. Ještě tu jsme okusovali. Na dnešek zde napadlo trochu sněhu. Zimák zde má lyže tak půjde zkoušet. Též na Řípu se bude sáňkovat. Ten svetr mi sluší v rajtkách honím vodu na kluzišti. Potravin v Roudnici není mnoho, ale my máme dosti, že vydržíme až do žní. Jaké máte Vy zásoby. Soli zde jest málo ani ji nemohou dostat. My ji máme 15 kg. Až přijedu domů povíme si toho ústně víc. Na brzkou shledanou se těším a ruce Vám líbám. V Roudnici dne 7. února 1915

14. Antonín Brzák po pololetních prázdninách do Bobnic o tom že mu nechodí dopisy, zmiňuje se o placení školného a úmrtí Bächera a jeho pohřbu. Dále píše i o svém studiu, počasí a ptá se na informace o odvodech.

Draží rodiče [Roudnice 28. února 1915]

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Co jsem odjez[1] z domova s pololetních prázdnin neobdržel jsem od Vás žádného dopisu. Nevím, jestli snad dosud nedošel neb jste žádný neposlali. Co stále děláte, že nemáte čas mi psát dopis [?]. Já Vám přeci pravidelně dopisuji? Potom Vám musím říci, že školné se bude platit Chekem, který Vám zašlu, jakmile ho obdržím. Dosud jsem ho nedostal. Na placení je dost času do konce března. Jak jste asi již četli v novinách, zemřel továrník Bächer¹⁴⁹ a ve středu měl pohřeb. Měl jsem za tím účelem skrácené vyučování, ačkoli neměl docela žádných zásluh o naši školu. Poprvé jsem zde byl na židovském pohřbu. Nestálo to za mnoho. Sjelo se sem židů a byl to pěkný výběr nosů. Měl rakev docela obyčejnou, jako nějakou bednu, ani nebyla ohoblovaná. Do školy přišly nedávno objednané hospodářské slovníky. Šimáček to, ale nějak spletl, poslal všechny nesvázaný. Bylo jich mnoho všelijak zamazaných a jinak poškozených. Nejspíše slavnou hospodářskou školu řádně ošidil. Máme dosti učení zvláště chov, který musíme doma přepisovat. V hospodářství nám došel benzin, tak že nemůžeme mlátit. Z kolny jsme vytahli starou ruční mlátičku a zbytek obilí se musí mlátit ročně. Praksi

---

¹⁴⁹ Rudolf Bächer, majitel továrny, specializující se na výrobu pluhů a secích nástrojů.

hospodářskou jsme ještě neměli. Máme zase od pololetí nový rozvrh. Jaképak jest u Vás počasí? Zde bylo pár dní pěkně, ale dnes začal padat sních. A jest nová zima. Byl zde též nedávno též mráz 8 stupňů. Bude nejspíš z toho sněhu spousta bláta a vody. V zahradě se již upravují pařeniště. Na druhé pololetí jsem si kupoval některé nové knihy a potřeby pro rýsování, tak že až pojedu domů budu potřebovat asi 10 k. se školou se asi sestěhovat nebudeme, protože dříve bude vyklizené gymnasium. Kdypak u Vás budou odvody? U nás budou dne 13. března. Jiného zde nového nic není. Že jest to samá chyba, za to nemohu ta mašina píše pode vši krityku. Ruce Vám líbá Váš upřímný syn. V Roudnici dne 28. února [19]-15.

15. Antonín Brzák píše do Bobnic o zprávách týkajících se odvodů na vojnu.

Draží rodiče. [pravděpodobně březen 1915]

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Co jsem Vám psal v minulém dopise skoro jako báhorkou ihned druhý den se uskutečnilo. V ranním vydání Národních listů bylo delší pojednání o rozšíření domobranecké povinnosti. Kolegové ihned onu smutnou zprávu roznášeli po celé Roudnici. Nyní již jest to chváleno pro Uherské země a můžeme v nejbližší době očekávat, že panovník schválí ono ustanovení pro Předlitavsko. Jest to ovšem velice nemilá věc, a zvláště pro nás Zde dosud jest zachován mezi námi klid, jelikož se každý vnucuje do zábavy, která ovšem není taková, jaká má býti a neb jako bývala za normálních okolností. Jest to všechno mizerné. Nikdo o ničem nemluví než o tom, kdy půjdem a jak půjdem a kam půjdem. Dříve oblíbená debata o stravování odkládá se stranou. Strach mít ještě nemusíte, neboť zde naprostá jistota dosud není. Dle nejposlednějších uveřejnění byl by náš ročník povolán teprve v září. Dle četných úsudků není možno bychom vydrželi válku přes léto, neboť mnohá zdejší severo česká města řídila se příliš dle zásady císaře Viléma a postrádají naprosto zásob. Co se tatínka týče domnívám se, že zůstane doma neboť o něho jakožto prvního radního má právo starosta žádat. Kdyby se něco přihodilo čekejte na informace o mně. Myslím, že snad dříve sem maminka přijede, nejlepší bude, když přijede ve středu ode dneška za týden. Čekám, co na to řekne pan profesor Tachecí na jeho moudré slovo se může něco dát. Co se toho dekov[á]ní týče, to znamená, když bych byl v každém případě odveden, abych se dostal, respektive abych si zažádal k takovému oddílu vojska, kde trvá nejdéle výcvik.

Mnoho se zde mluví o tom, že prý budou všecko šmahem brát ku pěchotě. Nikdo nic neví jest to samý flanc¹⁵⁰. Jen zachovejte klidnou mysl a očekávejte věci příští. Ústně povíme si více. Váš syn.

16. Antonín Brzák telegrafuje domů před svým odjezdem z Roudnice o zaslání lístku.

Drazí rodiče! 17. 3. [1915]

Právě došel dopis. Lístek Vás již asi došel. Vše jest na nejlepší cestě psaní jsem odeslal dne 14. Hned druhý den, jak maminka odjela. Buďte o vše bez starosti. Než lístek dojde budu možná pryč. Budu telegrafovat. Zítra zašlu dopis. Ruce Vám líbá Váš syn.

17. Antonín Brzák píše do Bobnic o tom, že pojedje do Kufsteinu a co mu mají rodiče připravit. Také že pojedje na návštěvu k Strouhalovi z Rtišovic.¹⁵¹

Drazí rodiče! Praha 21. 5. 1915

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Dle rozhodnutí milostivé paní pojedeme do Kufsteinu ve středu neb ve čtvrtek za týden. S sebou bych si vzal ten pěkný kufr, co zde mám. Vy mi můžete zaslat prádlo v tom proutěném košíku sem a já bych v něm zase poslal to špinavé odsud domů. Ponožky mi nemusíte posílat žádné, mám jich zde dost. Budu zde potřebovat asi 6 denních košil, asi 3 noční, 5 spodky, límce, manšety, kapes asi 6 ručníků. Na ty silný boty taky nezapomeňte, jestlipak je už Černý zrychtoval? Kolo si mám vzít také s sebou, naše slečna ho tam má a říká že jsou tam dobré silnice. Budu tam také mnoho fotografovat, abych měl nějakou upomínku. Nyní jsem fotografoval naše. Potřebovali ty fotografie na pasy. Dal jsem se též sám vyfotografovat. Je to vše velmi pěkné. Přivezu Vám nějaké domů. Kdypak přišlo vysvědčení, již musí být doma. Napište mi, který den pojedu do té Boleslavi. Hodilo by se mi to v sobotu. V pátek večer bych přijel domů a ráno tam jel. V neděli chci jet k Strouhalovi do Rtišovic. Zval mne tam abych tam zůstal nanejvýš týden,

---

¹⁵⁰ Flanc (z něm. Flanc), tj. neodůvodněné vychloubání, informace vyřčená pro upoutání pozornosti.

¹⁵¹ Antonínův kamarád.

ale to není možno. Pojedu tam v neděli ráno a večer zase přijedu do Prahy. Má tam prý mnoho věcí, co mne bude bavit. Musím ho také pozvat k nám až přijedu z Kufsteinu. Narukovat snad tak hned nebudem, pročez se tam můžeme zdržet dle jejich přání až asi do 10. září. Říkala mi milostivá paní, že pojedeme ve druhé třídě, protože pojedeme celou noc a neměli bychom pohodlí. Dnes také ve třetí třídě jest to nebezpečné nakažlivými nemocemi. Čekajte mne tedy v pátek večer. Ústně si to lepší povíme. Co bych doma potřeboval to bych si ještě vzal. Ruce Vám líbá Váš syn.

18. Antonín Brzák píše z Kufsteinu do Bobnic o tom, jak tam cestoval z Prahy, i o lidech, u kterých byl ubytován, a o tom, jak se jim tam daří.

Draží rodiče! Kufstein 2. 6. 1915

Přijměte ode mne srdečný pozdrav a odpusťte, že teprve nyní Vám vypíši celou cestu sem Z Prahy jsme odjeli v ½ 10 a jeli jsme přes Tábor, do Budějovic, odkud lístek jste obdrželi. Tam jsme přijeli v 10 hodin. Večeřeli jsme tam na nádraží, velmi mizerně a draho. Ve 12. hodin v noci jsme sedli do rychlíku od Vídně, který byl přeplněn. Spal jsme skoro celou cestu až ve 2 hodiny jsme snídali čaj a zaslal jsem Vám lístek. V 5 hodin, již za dne jsme dojeli a cesta byla již zajímavější. Projížděli jsme překrásnými údolními a viděli jsme četné dosud zasněžené vrcholky Alp. K poslednímu jsme dojeli [do] stanice Werglu., kde v nádražní restauraci jsme dosti draho a špatně objedvali. Čekali jsme tam na vlak do Kufsteinu do 3. hodin vodkuž jsme odjeli. Měli jsme tam dost času a prohlídli si celé městečko. Líbí se mi ty tyrolské domky s verandami a výžkou se zvonkem. Do Kufsteinu jsme dojeli asi za 20 minut. Nejdříve jsme šli na kávu a potom do informační kanceláře, hledat nějaký byt. Náhodou byla tam jakási paní Silber a říkala nám, že má příhodný byt pro nás. Šli jsme tedy s ní a na kraji města má pěknou vilku. Dole obývá nějaký profesor Müller, který jest nyní na letním bytě. Ona obývá I. Patro. Jest to vdova a vše zde má v dobrém pořádku. Máme 2 pokoje a verandu. Platíme 1 K za postel denně, Jak Vám asi milostpaní sdělila, neboť dnes Vám odeslala dopis. Co se týče jídlo jest zde jako všude velmi draho a my se uskromníme, jak jen můžeme. Chtěli jsme původně jenom někdy doma večeřet, ale děláme tak často a ano i obědváme doma, jako ku příkladu dnes. Paní dovede dobře vařit, po česku. Včera byla naše

milostpaní se slečnou u svých Příbuzných v Oberaudorfu v Bavorsku. Šli tam odpoledne a já je doprovodil až na hranice, dál jsem nemohl, jelikož nemám pas. Nežli přijeli, byl jsem nemohl, jelikož nemám pas. Nežli přijeli, byl jsem na kávě a chodil trochu po lese po malinách, kterých jest zde dosti. Večer přijeli vlakem a já čekal jsem je na nádraží. K večeri jsme šli do hotelu „Eger“. Jest to největší hotel v Kufsteinu a míval dříve nabyto hostí, letos ovšem vše prázdno. Jedli jsme dosti dobře. Ráno jsme dělali vycházku na Kieubergovy vodopády. Jest to něco báječného, po jakých skalách vede cesta. Jest vše ovšem řádně ohrazeno a upraveno pro turisty. Potom dopoledne jsme chodili troch v parku kol[em] pevnosti. Do pevnosti se letos nemůže, jelikož tam jest ubytováno vojsko. Odpoledne jsme byli v pomníku Bedřicha Liska a chtěli jsme i dále jít, ale strašně se zatahla obloha, pročež jsme nastoupili cestu zpáteční. Večer přišla trochu bouřka, ale ne mnoho, neboť odešla stranou. Jest zde opravdu moc krásně. Zítra chceme dělati vycházku k Hechtskému jezeru¹⁵², nevím nebude-li pršet. Psala Vám milostpaní něco ohledně chleba? Mne se zmínila, neboť zde máme sice dobrý chléb, ale dostanu ho moc málo. Jak jste daleko se žněmi? Zde jest jenom chudé žito, které sušejí na kůlech a oves, který dosud stojí. Pište mi brzy a hodně! Ruce Vám líbá Váš syn. Psal jsem tak Jarkovi¹⁵³ lístek, jestli pak se s ním pochlubil?

19. Antonín Brzák píše ze zahraničí do Bobnic o tom, že neví, kdy se budou z Kufsteinu vracet.

Drazí rodiče! [pravděpodobně červen 1915]

Dnes jsem obdržel od Vás dopis. Žádost ihned napíši a odešlu. Proč jsem domů nepřijel, jak tatínek chtěl napíši Vám až v příštím dopise. Milostpaní mi říkala, že pojedeme domů asi 8. září, ale já bych jel radši již 1. 6. [19]15 září to vůbec není pravda. Zde neustále bylo špatné počasí dnes jest trochu lepší. Od Jarouše jsem lístek nedostal. Včera jsem psal dopis. Jestli zítra bude možno budu psát opět dopis jakož i milostpaní. Váš Tonouš. Dopisy jdou do Čech 8 dní!

---

¹⁵² Hechtsee je jezero v Tyrolsku

¹⁵³ Jarka Slabina byl rodinný známý.

20. Antonín Brzák píše rodičům o zkouškách ve škole.

Drazí rodiče! Praha 5. 6. 1915

Přijměte ode mě vděčný pozdrav. Právě dnes skládám inteligentní zkoušku¹⁵⁴. Ráno jsme tam všichni přišli v 9: hodin. Byli jsme rozděleni podle abecedy do tří skupin. My první děláme dnes a zítra, druzí ve středu a ve čtvrtek a poslední v sobotu a v pátek. Nejprve jsme dělali z češtiny, bylo to zcela lehké. Prvá práce bylo thema „Wiribus mitis“¹⁵⁵ o kterém jsme se měli volně rozepsati. Ku konci jsme měli udělati zmínku o Svatém Čechovi. To se dalo vše báječně opisovat nikdo si nás ani nevšimnul. Potom následovala zkouška z řeči druhé, kterou nikdo neměl prominoutou. Dělali jsme češi a němci v jednom sále právě jsme seděli dva češi a dva němci v lavicích, tak, že nám němci tu němčinu opravovali a mi zase češtinu jim. Německé thema bylo též velice lehké, že i bez pomoci bych ho svedl. Odpoledne jsme dělali zkoušku ze tří předmětů. Z matematiky, fyziky a dějepisu. Z dějepisu byla nejtěžší a měli jsme právě na ni pana setníka Malého. Dostali jsme všechny možné otázky starověku, středověku i novověku. Zodpověděl jsme jich mnoho a komu některá chyběla tomu ji nakonec pan setník nadyktoval. Bylo jich dohromady asi třicet. Když jsme odcházeli pan Setník nám říkal, že každý tu zkoušku udělá s významáním. Ráno jsem ani nesvačil a odpoledne také, neboť jsem byl ve škole. Přišel jsem až v 7. hodin. Zítra tam máme přijít ve ¼ 8 a půjde to znova. Odpoledne máme přinést obálku s adressou a známkou na kterou nám pošlou vysvědčení. Odpoledne budou dělat ti co neprospěli ústně. Děkujeme Vám za potraviny, co jste nám poslali a tatínkovi děkuji za peníze. Ruce Vám líbá Váš syn.

21. Antonín Brzák píše do Bobnic rodičům o vysvědčení a o tom, aby mu připravili oblečení, hygienické potřeby a aparaturu na fotografování až pojede domů.

Drazí rodiče! 13. 6. 1915

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Dobře jsem se dostal v pondělí od Vás do Prahy. Jestli pak již došlo z kadetní školy to vysvědčení? Jakmile dojde, tak mi napište a já bych přijel domů tím večerním vlakem a druhý den ráno bych jel

---

¹⁵⁴ Souhrnná zkouška z několika předmětů v krátkém časovém úseku.

¹⁵⁵ *Viribus unis* je latinská fráze znamenající společnými silami, všichni spolu.

do Mladé Boleslavi k tomu panu hejtmanovi. Odtamtud bych mohl jet přímo od Prahy tím vlakem, co sem přijede asi v ½ 1. Z Roudnice koš bude již asi doma. Mám tam tu zelenou škatulku od dopisních papírů a v ní mám balonek a filtr na fotografování, potom tam budou dvě misky, koupáček a štětce na otírání desek, tak mi to připravte, abych si to mohl vzít s sebou. Dále bych potřeboval nějaké to mýdlo a manno¹⁵⁶. V tom koši bude asi také mast na obličej, tak na ni nezapomeňte. Potom bych také potřeboval nějaké černé plátno na zastavování obrázku na matné desce. Doma snad nějaké najdete. Naši se chystají na letní byt. Pan učitel, ale musí zůstat v Praze. Chtějí jet někam do Prachatic. Paní chce to vyjednat. Nyní se pilně učím Němčinu a překládám české články. Jen abychom nemusili brzy rukovat. Ruce Vám líbá váš upřímný syn.

22. Antonín Brzák píše do Bobnic o tom, že je v novém bytě a doučování němčiny a nadcházející zkoušce.

Draží rodiče! Praha 30. 6. 1915

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Čekal jsem, že sem maminka v pondělí přijede, tím vlakem v 1. hod na Františkovo nádraží a dosud jsem se ji nedočkal. Ani žádný dopis jsem neobdržel, jak maminka povídala v Boleslavi. Již od pondělka jsem v novém bytě, kde se mi velice líbí. Němčina mi jde též velice dobře. Učím se každý den pilně. Poprvé jsem dostal opsat, krátký článek, načež mne byl diktován a neudělal jsem v diktátu žádnou chybu. Druhý den jsem dostal článek, který jsem si měl několikrát přečíst a potom z paměti napsati krátký obsah. Udělal jsem tam sice několik chyb, ale ne velkých. Též se docela dobře německy dorozumím. Jde to docela dobře, jen když člověk po německu myslí. Brzy Vám napíšu německý dopis. U pana setníka Malého mi též vše dobře jde. Čím více se blíží zkouška, tím více nás tam chodí. Původně jsme tam byli dva a nyní musil být kurs rozdělen na dvě oddělení po desíti. Ti druzí mají vyučování od 7–9. K té zkoušce se prý máme dostavit 5 před 9. hodinou. Pan Inženýru Johu nám říkal, že ta zkouška nic není, a i pan setník to potvrdil, že se mnoho švindluje. Kdo má dělat zkoušku z němčiny, tak si to má prý vyjednat s nějakým němcem, s kterým si sednou vedle sebe a ten

---

¹⁵⁶ Mazivo (v tomto případě myšlena mastička na ruce).

němec mu vypracuje německou komposici a on jemu zase českou. Jinak by prý byla zkouška z němčiny dosti těžká, neboť tam žádají volné vypravování. Brzy mi odpovězte, neb ať maminka brzy přijede. Ruce Vám líbá váš syn.

23. Antonín Brzák píše do Bobnic o tom, že je nastydlý, a také jaké je počasí.

Milý Pantatínku 1. 8. 1915 [pravděpodobně v novém bytě v Roudnici nad Labem]

Nejprve přijmi ode mě pěkný pozdrav a stálou vzpomínku na mě na vždy já jsem ještě dopomo[hl]. Chvála Pánu Bohu su živ a zdráv, jenže jsem nastydlý trochu na nohy jsme jest pořád ve studených místech a jak se o nás můžu mysliti, když jsme takový výš[c]e stále na nás prší a jest veliká zima tak, že zažijem dost. Teď jsem dostal z domova dva balíčky, tak už jsem zase veselejší vše v jsem obdržel nic mi s toho nescházelo, jak mi z Seska¹⁵⁷ poslalo. Stále si vzpomínám, jaký jsou tam u nás časy hezký, jak se tam teď ohřeju. My tady můžem zmrznout. Nosíme zimní prádlo a rukavice a dvě deky máme, a ještě můžem zmrznout. Kam se člověk ohlédne všude vidí jenom samý kopce a mraky. Novýho nic nemám abych jim psal. Pozdravuj ode mě mladého pána. Chásku¹⁵⁸ a všecku chasu¹⁵⁹. Ještě jeden srdečný pozdrav jim všem zasílá Tonouš s zvykem chrabrým nevím co jest.

24. Antonín Brzák píše do Bobnic o tom, že je zdravý. Že se počasí zlepšilo, ale noci jsou zlé.

Milý Pantatínku 10. 8. 1915 [pravděpodobně cestě do Kufsteinu]

Přijmi ode mě vděčný pozdrav a stálou vzpomínku. Lístek jsem už od nich obdržel, za který jim vřele děkuju a taky jim zrovna odepisuju. Já ještě dopomoh[1] chvála Pánu Bohu živ a zdráv. Ale každou chvíli trnu v očekávání, že se mi může něco přihodit. Stále si vzpomínám, jak [se] jim asi žije. Povzdychuju si na ty časy, co byli jest rok, když jsem se připravoval na ten pravín.¹⁶⁰ To nám bylo lepší, než je

---

¹⁵⁷ Česka.

¹⁵⁸ Chasa (z něm. Chasa), tj. děti, mládež.

¹⁵⁹ Cháska (z něm. chaska), tj. skupina služebníků, resp. osob pracujících v určitém hospodářství, zejména na venkově.

¹⁶⁰ Pravín je zaniklá tvrz nedaleko Žďáru nad Sázavou.

nám dnes ale nemůžem jak by jsme chtěli mi. Teď tady máme asi čtvrtý den teplo tak jako jest doma ale myslím, že dlouho nebude trvat. Tady když se dá do deště tak prší celý týden. Tak si můžeme myslet co zažijem, když musíme být ve dne v noci venku a jak jest při tom někdy zima. Ten den ještě utíká ale ty noci jsou tady zlé. Když tak lezem po tý skále tak si myslím, kdybych tak spadnul dolů to by bylo ze mě bylo kolik kusů. Chválabůh nedej jim abych jsem padal. Tak ode mě pozdravovat chladného psaní až mu budou psát s chasu. Ještě jeden srdečný pozdrav jim zasílá Tonouš. S pochmurnou na Shledanou.

25. Antonín Brzák píše z Kufsteinu do Bobnic o tom, jak je v Kufsteinu, že fotografuje a o výletu v Innsbrucku. Také o problematickém nástupu do školy, kvůli odvodu vyučujících.

Drazí rodiče! Kufstein 14. 8. 1915

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Lístek od vás jsem obdržel dne 8. Srpna. Pošta sem jde dobře, ale odsud to trvá strašně dlouho. Co neustále děláte a jak daleko se žněmi.[?] Zde jest počasí dosti obstojné, pouze včera odpoledne trochu pršelo. Jinak prší pouze v noci. Chodím často na houby. Sbíráme jenom hříby a ryzce, jiné ne. Již jsme měli dvakrát k večeři. Včera jsem našel čtyři krásné hříby. Též trochu fotografuji. Nemohl jsem začít dříve, neboť jsem neměl fotografické potřeby. V úterý jsme byli s milostpaní v Innsbrucku. Lístek jste asi dostali. Ona totiž chce abych já dostal nějaký pas přes hranice, abych mohl dělat výlety na Bavorskou stranu. Zběhali jsme tam mnoho úřadů až nám tam slíbili, že mi to do čtyř dnů zašlou. Potom jsme si prohlíželi trochu Innsbruck. Milostpaní to tam dobře zná. Byli jsme se podívat v hlavním chrámu, kde jest hrob Maxmiliána císaře. Potom jsme byli na Isebergu¹⁶¹ odkud jest pěkná vyhlídka. Jest vidět též Martinská stěna¹⁶². Kupoval jsem si tam též fotografické potřeby. Jsou nyní velice drahé. Desky sotva byly k dostání. Na všem jest 10% drahotní přírážky. Dal jsem za to asi 10 K. Již nemám žádné peníze napište mi, jestli mi zašlete, nebo jestli si mám poprosit milostpaní. Dosud jsem udělal tři snímky. První jest festung¹⁶³ s peudlingem¹⁶⁴ z měststské

---

¹⁶¹ Tischberg je rakouská hora (1063 m n. m. v Novohradských horách)

¹⁶² Skupina skal na území vesnice Dřevčice.

¹⁶³ Festung (z něm. Festung), tj. pevnost.

promenády. Druhý jest horní vodopád ve Sporcheu¹⁶⁵. Které Vám oba zasílám. Třetí jest Kaiserbach¹⁶⁶, který právě kopíruji, tak, že ho pošlu později. Všechny jsou dosti pěkné. Já desku zbytečně nezkazím. Mám tady dost pěknou temnou komoru na vyvolávání. Paní jest vdova a její pán také dříve fotografoval, tak, že všechno mám tady. Často děláme výlety, jak jen počasí dovolí. Nedávno jsme byli u kamenejch schodů, kde jest skromný vodopád, asi 100 m. Jest tam též velká elektrárna. Budu ho také fotografovat asi dnes odpoledne. Jsem opatrný, abych někde nepřišel k úrazu. Milostpaní mne nikam samotného nepustí. Dosti se mi tady stýská, zvláště po tom, že neslyším ani slovo česky. Musím se zde všude dohodnout. Do města do obchodů mne posílají samotného, abych si zvyk na dialekt, jakým zde lidé mluvějí. Jde mi to dosti dobře. Ti lidé, když vidějí, že mluvějí s nějakým cizincem dávají si také lepší pozor na řeč. Napište mi, kdy mám jet domů, myslím asi 1. září. Kdy budeme narukovat se ještě neví? Psal mi Petráček z Roudnice, že syn ředitele cukrovaru se dostal k trénu a že bude narukovat do Vel.¹⁶⁷ Varadínova. Ve škole jest prý vojsko, dělostřelci, tak, že asi sotva normálně začne. Též mnoho profesorů musí narukovat. Šestnáctýho srpna narukuje Inženýr Dvořák, vůbec mu neprodloužili dovolenou. Doktor Čipera jest v Lovosicích a profesor Pech má dovolenou do 15. září. Pak bude museti rovněž. Psal jsem též odsud Tachecímu lístek. budou se asi divit, kde jsem se zde octnul. Co dělá dědeček jest ještě v Poděbradech [?]. Chtěl jsem mu též psáti, ale vzpomněl jsem si, že není v Tismicích. Co dělají v Limuzích? Nedávno jsme dostali z Prahy zásilku chleba a různých potravin bylo toho 9 kg tak, že nemáme hlad. Jest zde draho 1 vejce stojí 17 hal. Jest to dosti drahé na houby. To nejde jako doma udělat si jich pět k večeři. Pište mi brzy a hodně. Ruce Vám líbá Váš syn.

26. Antonín Brzák píše do Bobnic z Kufsteinu, kvůli nějaké zprávě a přání přijet domů dříve. Píše i o tom, že fotografuje a učí se něměcky.

Drazí rodiče! Kufstein 16. 8. 1915

Včera jsem od Vás obdržel dopis s příloženým konceptem dotazu, který jsem ihned napsal a posílám ho na žádost milostpaní domů. Bylo by nutně třeba, abychom

---

¹⁶⁴ Peudling (z něm. Pfeiler), tj. sloup

¹⁶⁵ Pravděpodobně se jedná o Reinbachské vodopády v Tyrolsku.

¹⁶⁶ Řeka v Tyrolsku.

¹⁶⁷ Velitelství.

o tom osobně mluvili. Milostpaní nyní píše do Prahy dopis panu učiteli, který k Vám asi některý den přijede a vysvětlí to. Jak maminka píše, že se proslýchá že škola začne dne 15. září. Odpovídám, že to není možná věc a kdo ví, zdali se tak vůbec uskuteční. Kdyby se o tom něco pan učitel v Praze dověděl, bude ihned telegrafovat, abychom přijeli o několik dní dříve domů, Domů bychom takto přijeli asi na počátku příštího měsíce. Dosud jsme zde měli dost špatné počasí tak, že mnoho výletů jsme nedělali. Dostali jste dopis ze dne 14. srpna? Včera jsem byl u Hiuterteuersee¹⁶⁸ a fotografoval jsem. Odpoledne zase pršelo, tak že se to skazilo. Fotografoval jsem též vodopád u steinerue Stiege¹⁶⁹. Snímky nemám dosud vyvolané. Odpoledne chci jít k Hechtsee¹⁷⁰. fotografovat, ale obloha jest zatažená, nevím, zdali se to uskuteční. Též se pilně učím němčině a psal jsem již do Prahy panu učiteli německý dopis a lístek. Též čtu pilně německé knihy abych si navykl trochu na německý sloh. Mluvím hodně a již se zcela dobře dohodnu. Když prší nedělám nic jiného, než pracuji v němčině. Chodíme též někdy sbírat houby. Tachecímu jsem lístek poslal již asi před týdnem. Od Jarky jsem lístek vůbec nedostal. Nevím kam se moh stratit. Nebo snad kdo ví, jak skopal adresu, že vůbec nedošel. V dopise předešlém jsem Vám poslal dvě fotografie. Ruce Vám líbá Váš syn.

27. Antonín Brzák píše rodičům do Bobnic o svém nástupu do hulánských kasáren

Drazí rodiče! [po odvodu 16. 10. 1915]

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Píši Vám nakvap jen pár řádků. Oznamuji, že jsem v Isoliernspitalen v hulánských¹⁷¹ kasárnách. Dneska jsem právě nastoupil. Máme tam veselý život. Máme tam nádhernou světnici k obývání. Jest tam naprostá izolace nesmíme vůbec ven. Včera byli někteří přidělováni k infanterii¹⁷² z rekrutů, kteří se mnou rukovali byli přiděleni asi 4 kteří byli trestáni. Doufám ale, že co nejdříve budou vybírat zase. Ruce Vám líbá Váš syn.

---

¹⁶⁸ Jezero Schiederweiher u obce Hinterstoder.

¹⁶⁹ Pravděpodobně se jedná o Reinbachské vodopády v Tyrolsku.

¹⁷⁰ Jezero Hechtsee.

¹⁷¹ Hulán je příslušník kavalerie, jedná se tedy o specializovanou vojenskou kasárnu.

¹⁷² Pěchota.

28. Antonín Brzák píše do Bobnic z Josefova o tom, jestli si může koupit onošené boty, a zajímá se o to, jak je doma.

Drazí rodiče! Josefov 11. 11. 1915

Přijměte ode mne upřímný pozdrav. Když zde byla maminka, říkal jsem jí, aby se podívala na nějaké vysoké boty pro mne na zimu. Nyní se mi naskytla příležitost, abych si koupil pěkné vysoké boty. Jsou to ruské boty a měl je jeden náš kaprál. Prodával je za 30 K. zeptal jsem se pana kadeta Choděry, aby mi poradil. On říkal že mají cenu asi 40 K abych je za 30 K koupil. Jsou velmi zachovalé, podrážky mají nové. Na nohu jsou mi velmi pohodlné, tak že mohu bez obtíží si vzít přes ponožku ještě onuci. Nyní již žádné boty nebudu potřebovat. Jídla máme nyní na nějaký čas dosti. Čekám na zásilku od Karlíčka z Limuz. Převcírem jsme byli očkovaní podruhé proti tyfu. Nebylo to již takové jako poprvé. Jestlipak jste již hotovi s řepou [?]. Zde se dnes dalo do deště. Máme nyní jenom neustále samou školu. Zítř pan oberarzt¹⁷³ zkouší anatomii. Doufám, že to půjde dobře. Pište brzy. Ruce Vám líbá Váš syn.

29. Antonín Brzák píše do Bobnic rodičům, aby mu vzali nějaké věci až za ním pojedou do Josefova a aby mu také nějaké předem poslali. Zajímá se o zajíce, kterého by dal nadřízenému. Zmiňuje se i o práci kterou na vojně vykonávají.

Drazí rodiče! Josefov 15. 12. 1915

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Dosud jsem od Vás nic neobdržel. Těším se až sem tatínek přijede. Jestli pak maminka byla již v Roudnici [?]. Tatínek by mi sem mohl vzít ten aparát, kasetu a stativ. Nic jiného zde nepotřebuji. Jest zde jeden Aparatsmanu¹⁷⁴ na Verbaadce¹⁷⁵, který též fotografuje a má zde veškeré přípravy, pročez bych to vyvolával s ním. Potom bych potřeboval též nějaký rýžový kartáč na čištění bot z bláta. Ten, co jsem tady měl jest již skoro úplně spotřebovaný. Též by ste mi mohli poslati nějaké zrcátko. Třeba to s tím uraženým rohem. Tady mi stačí. To jest snad vše, co budu potřebovat. Samo sebou. Jestli mi pošlete nějaké

---

¹⁷³ Oberarzt (z něm. oberarzt), tj. vedoucí lékař.

¹⁷⁴ Aparatsman (z něm. Aparatmann), tj. fotograf.

¹⁷⁵ Aparáty na Verbraadce, pravděpodobně fotograf.

jídlo, že budu velmi rád. Jsem neustále v kanceláři na V. Abteilungu¹⁷⁶ a mám se dobře. Práce není mnoho. Když jsem slíbil, že mi na Vánoce pošlete toho zajíce, tak mi říkal náš pan Zugführer¹⁷⁷, Dieustfüeuder¹⁷⁸, jestli [bych] mu mohl také jednoho zaopatřit, že mi ho zaplatí. Proto bych Vás prosil, jestli nebude u Vás kou[sek] aby jste toho někde zaopatřili, třeba v Poděbradech. Po placení se nebudou mnoho shánět neb doufám, že to pan Dieustfüeuder jako poctu k Vánocům přijme. Toho zajíce by jste zaslali jako psaní do Prahy na adresu, kterou ku konci připiší. Nedávno se zde stala zvláštní příhoda. Jednou večer přišel do špitálu telegram, aby se vybralo 37 do pole schopných lidí a do 24 hodin poslalo na ruskou frontu, někam do Feldšpitálu.¹⁷⁹ Ihned byli vybráni a představeni před majora. Skoro všichni se přihlásili dobrovolně. Druhý den byli oblečeni a večer odjeli. Byli jsme je s hudbou na nádraží doprovázet. Sestavená formace zde dosud čeká, doufá, že zůstane na místě do příštího roku. Co nejdříve snad říká sem přijdou noví rekruti. Budou to prý samí Poláci a Rusíni. Víím to jenom z doslechu, a proto tomu nepřikládám mnoho víry. Tak ať tatínek jistě přijede, budu ho očekávat v neděli ve 3. hodiny. Ruce Vám líbá Váš syn. Gust. V. Ubrick, kupec, Král Vinohrady Mánesova ulice 64.¹⁸⁰

30. Antonín Brzák píše do Bobnic o možnostech v důstojnické škole, zmiňuje se ale také o jisté infanterii. Mluví i o tom, jak vojáci byli déle na dovolené, a tak byli všichni zavřeni.

Draží rodiče! Josefov 4. 1. 1916

Přijměte ode mě upřímný pozdrav. Dostal jsem se dobře do Josefova, kde na mne čekalo dosti práce. Panu kadetovi jsem všechny věci odevzdal, též ty rybičky a cigarety z těch ořechů, které jsem namátkou rozpakoval. Ptal jsem se ho, jak by to šlo s tou důstojnickou školou a on mi říkal, že velmi těžko. Důstojnická škola trvá 7 měsíců a nyní již pravděpodobně již otevřená nebude, jelikož žádní jednoroční dobrovolníci k sanitě přidělení nebyli. Pan kadet mi ale říkal, že lepší než

---

¹⁷⁶ Abteilung (z něm. Abteilung), tj. oddělení.

¹⁷⁷ Zugführer (z něm. Zugführer) tj. vlakvedoucí.

¹⁷⁸ Dieustfüeuder (z něm. Dieustführer), tj. vývozce.

¹⁷⁹ Feldšpitál (z něm. Feldspitale), tj. polní nemocnice.

¹⁸⁰ Adresa připsaná na boku lístku.

důstojnická, byla by pro mne Rechnungs-Unterofierer Schuele¹⁸¹, která bude nyní otevřená, buď zde, a neb v Terezíně. Do této bych byl jedině přidělen. Zmínil jsem se mu o tom jednoročním právu, zda by mi mohlo být přiznané. Jest to prý zcela vyloučeno, neboť bych byl přidělen k infantérii¹⁸². Jest to nyní velmi šeredně přidělují velmi k infantérii. Pan kadet Brouček, co odjel o Vánocích s formací do pole, byl jmenován leutnantem¹⁸³ a přidělen k infantérii. Jest z toho celý nešťasten. Celá formace byla rozdělena a mají se velmi bídne, nedávno psal panu Choděrovi ten můj kolega Hackel, jak byl s námi přidělen sem na V. Abteilung do kanceláře, který se dal do toho Abteilungu, co odcházal do 24. hodin. Má prý se velmi špatně a každého prý varuje, aby se dával dobrovolně do pole. Spějí prý v nějaké vyhořelé továrně na holé zemi. Pan kadet mi ten lístek dal, abych ho dal mamince přečíst. Nyní přidělili mnoho sanit'áků k infantérii asi 36. Byli to ti, co jsou od regimentu přiděleni k sanitě na výcvik jako Blesierten – Trägri¹⁸⁴. Od nás z Ab[t]e[i]lungu jdou 3. Byli v Jičíně u odvodu a všichni byli uznáni. Mne se to zde nemůže stát, poněvadž jsme zde vedeni jako nepostradatelní, když jsem přijel byl pan kadet velmi rozlben, neboť dal mnoho z formace dovolenou na 1 den a skoro všichni mu přetáhli až o 2 dny, nechal je všechny předvést k raportu a zavřít. Čekám na maminku až v sobotu přijede tak si teprve o všem pohovoříme. Ruce Vám líbá Váš syn.

31. Antonín Brzák píše do Bobnic o jeho novém zařazení, že již není v kanceláři. Mluví o tom, že se snaží o přeložení. Mluví i o své aktuální práci a hodně se táže, co rodiče vědí.

Drazí rodiče! Josefov 25. 1. 1916

Přijměte ode mne upřímný pozdrav. Včera jsem Vám zaslal lístek, že jsem přidělen do Isolierespitalen¹⁸⁵. Doufal jsem, že přijedu opět do kanceláře, jako

---

¹⁸¹ Rechnungs-Unterofierer Schuele (z něm. Rechnungs-Unteroffizier Schule), tj. škola účetních poddůstojníků, poddůstojnická škola účetnictví.

¹⁸² Infantérie (z něm. Infanterie), tj. pěchota.

¹⁸³ Leutnant (z něm. Laitnant) byla v rakousko-uherské armádě nižší důstojnická hodnost, ekvivalent poručíka.

¹⁸⁴ Blesierten-trägri (z něm. Blesierte-Träger), tj. vojenské jednotky, které jsou určeny k přepravování raněných osob.

¹⁸⁵ Isolierespitalen (z něm. Isolierspitale), tj. karanténní nemocnice.

na V. Abteilungu ale nestalo se tak. Pan kadet Huba žádal na panu Cellerovi nějaké muže, pro provádění Reinigrugu¹⁸⁶ a mezi nimi jsem byl sem přidělen. Nevím, jak to bude dál, ale pravděpodobně se to nezmění. Jakmile maminka odjela, říkal jsem panu Kubšovskému, zdali by se nemohl přičinit o moje přeložení. On mi sice chtěl vyhovět a chtěl mne sem dostat do kanceláře jako výpomocnou sílu. Proto mluvil s panem doktorem Řet'ovským, který jest chéfem zdejšího špitálu, aby o mne požádal u Celleru. Pan doktor se však vyjádřil, že vůbec v kanceláři nikoho nového přijmout nemohou, neboť mají o jednoho muže více než jest potřeba. Hledal jistě pana zastupujícího Vacka, který jest naším Dienstfürendrem ale nesešel se s ním. Potom mu řekl, že se mnou měl zcela jiný plán. Kdyby byla šla s ním maminka k našemu bývalému Chefarztovi Känigrovi do bytu a dala mu nenápadně nějaký dárek mohl jsem tam prý sedět jako ukován jako Hora. Když prý vezme Doktor Känniger něco do ruky musí to prosadit, kdyby měl jít třeba k Oberztabstzovi. Já jsem mu sice slíbil, že ihned napíši domů, aby sem maminka přijela a podobně to zařídila dle jeho plánu. Neučinil jsem tak, neboť jsem se těšil, že se zde budu mít lépe v kanceláři že se snadno zapracuji a budu samostatnější než na V. Abteilungu. Čekal jsem pouze až mne pan Felaw Celler odkomanduje, neboť to pan Kout Choděrovi slíbil. Když nikdo nešel vyhledal jsem pana Choděru, co jest a ptal jsem se ho co jest s tím přeložením. On mi odpověděl, že jsem již dávno měl být v Hulánských kasárnách a pan kadet Huba povídal abych se tam na pana Choděry zodpovědnost ihned přestěhoval a u Dienstfüreudra hlásil. Učinil jsem tak a čekal jsem tak na pana kadeta až mi poručí jaké zde budu mít zaměstnání. Pan kadet dlouho nešel a zatím mne vzal jeden kaprál, abych šel pucovat okna do kuchyně. Beze všeho jsem poslechl, a ještě jsem nebyl hotov musil jsem jít do hlavního špitálu nakládat dříví. Bylo mi to velmi líto, neboť tam mám vysoko známých, kteří vědí že jsem byl v kanceláři a nyní musím nosit dříví. Pan kadet přišel právě když jsme dříví nakládali a ptal se mne, jak se mi zde líbí ovšem, že záporně jsem neodpověděl. Dnes dopoledne jsme museli to dříví pořezat a odpoledne jsme zase čistili okna ve špitále. Jsem z toho celý pryč neb jsem zde zakusil opravdovou vojnu. Nevím, jak to bude dál jak to maminka s panem kadetem vyjednala. Byl bych býval raději zůstal na V. Abteilungu a nebo byl přidělen k formaci. Jak jest to vyjednané s tou školou, kdy nastoupím [?]. Přeci, když bych byl v poli mohli by mne také

---

¹⁸⁶ Reinigrugu (z něm. Reinigung), tj. čistění, čistící jednotka.

odtamtud povolat? A nyní by to nastoupit nešlo? Jak to tatínkovi dopadlo? Co mám dělat s tím prádlem co jsem měl připravené do pole? Mám zde také málo ručníků. Nyní sem nejezděte, nemohl bych s Vámi mluvit jsem naprosto izolován. Napište mi to, jak jest to s tou školou, jestli bych nemohl ihned nastoupit nebo alespoň se přihlásit do formace, kdyby se náhodou hodilo místo. Budete-li potřebovat nutně Domovský list poslal bych jej recomando.¹⁸⁷ Ruce Vám líbá Váš syn.

32. Antonín Brzák píše do Bobnic, že nikam moc nechodí. Rovněž je zde zmínka o jeho kamarádovi.

Draží rodiče Josefov 6. 2. 1916

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Dopis od Vás jsem obdržel včera a nesmírně jsem byl potěšen. Nikomu se však s tou nezmiňuji, Do společnosti rovněž nikomu nechodím a vůbec do města nejdu jenom služebně. Včera jsem společně od Vás dostal lístek od kolegy, který odešel z farmací. Od pana Choděry dosud ne. Píše, že se mají dosud dobře. Neboť jsou v kasárnách. Hned jsem mu odpověděl i rovněž jsem psal panu Kaltovi na adresu Resservesanitaetsabteilung No 20/1 Feldpost 606. Zdraví Vás Váš syn.

33. Antonín Brzák píše do Bobnic o situaci na vojně a o fotografování na dokumenty. Píše o potřebě oblečení a jídla.

Draží rodiče přijměte ode mě srdečný pozdrav z vojny. S kterou jsem jakš takš spokojen. Již jsme oblečeni v hrozný mundur, že jest z nás strach. Fotografovat se nedám, poněvadž vůbec dosud nemusíme a potom ta fotografie by dopadla, že by se každý zhrozil. Pan Polák odjel včera na Urlaub¹⁸⁸ a já jsem ho žádal, aby řekl Cidlinec, aby jste mi poslali ty černý kamaše. Též černé kalhoty bych potřeboval, neboť jsem dostal takový strašně zašmýrovaný, jako po Jarkovi Slabinovým. Dřív nechci vylézt vůbec ven. Potom si chci dát ušít tu modrou blůzu, ale nespěchám, radši bych něco k jídlu, poněvadž mne již zásoby došli a k večeři dostaneme jen to černý kafe. Dnes jsme fasovali poprvé chleba. Potom jsem chtěl ještě nějakou

---

¹⁸⁷ Doporučeně.

¹⁸⁸ Dovolená.

skleničku na čištění zubů. K obědu máme vždy hovězí maso a já ho jím samotné s chlebem. Proto bych Vás prosil o červenou řepu k němu, třeba do nějaké lahve. Potom trochu koňaku do čaje. Již jsem si zde trocha zvykl a mám se docela dobře. Pošlete mi prosím Vás něco k jídlu, ale aby to vydrželo. Již chodíme maširovat každý den. Ráno vstáváme v 6. hodin. V 9 musí každý již spát. Vůbec nikam nechodím až budu v pucu. Ruce Vám líbám a těším se na zásilku.

34. Antonín Brzák píše do Bobnic o vyřízení jeho žádosti, o počasí a o léčivu na vyrážku.

Draží rodiče! Josefov 16. 2. 1916

Přijměte ode mě srdečný pozdrav. Odpusťte že, že jsem Vám ani nepsal ani netelegrafoval tak dlouho. Nevěděl jsem vůbec jak si ona záležitost stojí. V pondělí jsem byl volán do špitálu před pana majora. Vyptával se mne na jméno a jméno psa. Pravil, že co nejdříve žádost bude odeslána. Vše jsem říkal panu zastupujícímu Vackovi, aby mi ho zařídil, kdy mám domů telegrafovat. Býval bych telegrafoval v úterý, jak si maminka přála v dopise, ale nevěděl jsem ni určitě. Věděl jsem sice, že žádost odeslána bude, ale nevěděl jsem, zda ve středu neb v úterý. Dnes tam došel pan Vacek a přišel s vyřízením od pana majora, že žádost byla odeslána a doporučena. Doufám, že to stačí. Odeslána byla na Truppeukómemovo¹⁸⁹, jak jsem telegrafoval. V pondělí obdržel jsem lístek od pana Kalt, který Vám současně zasílám. Hned jsem mu odpověděl a poděkoval. Obdržel jsem též lístek od kolegy, který mi psal poprvé. Zde jest velmi mizerné počasí, neustále padá sníh s deštěm. Již se těším až vodsud pojedu, Ten krátký čas to zde snad vydržím. Ta tekutina, co mi předepsal pan doktor Kubín na tu vyrážku se dobře osvědčila, neboť se mi to již na obličejí vůčihledě ztrácí. Jest to nejlepší prostředek, co jsem kdy užíval. Napište mi ještě jak to mám udělat stím Slaubuischenem¹⁹⁰ panu Legiscki, který jsem si zapomněl v kapse. Ty dopisy snad odešlete poštou. Ruce Vám líbá Váš syn

---

¹⁸⁹ Truppenkomanda (z něm. Truppenkomando), tj. velení oddílů.

¹⁹⁰ Pravděpodobně výraz pro dopis.

35. Antonín Brzák píše do Bobnic o tom, že dosud nebyla vyřízena jeho žádost, pokračuje tím, že mají nyní v nemocnici mnoho práce. Zdá se, že bude konec karantény a budou možné návštěvy a přerozdělování.

Drazí rodiče, Josefov 29. 2. 1916

Přijměte ode mě upřímný pozdravy. Ony dokumenty, které jste mi zaslali jsem dosud neobdržel. Rovněž i Truppenkomanda pan Major žádného vyrozumění neobdržel. Alespoň tak mi neustále říká pan četař Vacek, když se ho zeptám, co a jak jest. Doufám, že dnes od Vás obdržím onen revers a že půjdu s ním osobně do špitálu. Pakli bude moje žádost již ve škole odešlu onen recomandovaný¹⁹¹ dopis, který jsem dosud nedeslal. Jsem z toho celý nesvůj, den po dnu rychle ubíhá a k žádnému konci to nejde. Přeci již dne 14. února byla ona žádost na Truppenkomando¹⁹² odeslána. Jestli se tam nezdržela, bude již dávno ve škole. Jak mi to maminka říkala s tím 8 denním Urlaubem¹⁹³, bude to jistě teď možno, když den 1. března začíná škola? Jen kdyby to již zde bylo vyřízeno. Nyní jsme měli zde v Isolierspitale mnoho práce, neboť včera zde byli Sanitaescheft¹⁹⁴ na visitě. Bylo veliké děláni pořádku. Včera jsme měli Iagvock¹⁹⁵ v 5. hodin. Vše se musilo znova umýt a zametat. Dopadlo to dobře byli jsme všichni pochváleni. Pan Kadet i pan četař stoho měli radost. Co děláte doma? Rád bych se již domů podíval. Jak se mamince udál ten úraz, nevím o tom nic podrobného. Byli jste asi v Tismicích, neboť prý telegram, který jsem dostal byl podáván v Českém Brodě. Dostal jsem ho právě v 9. hod Druhý telegram od tatínka jsem dostal následující den. Karanténu máme dosud. Ale jak se zdájest již na sklonku. Doufám, že jestli ještě týden potrvá, ale více sotva. Potom zde se všechny notně zamíchají. Nyní berou vše napořád k Infanterii. Do 15. března zde nezůstane ani jeden z těch uložených. Každý týden odcházejí dva transporty. Jsou vypraveny do pole Feldspítál¹⁹⁶ a Formace. T. Hovatt [s] Nemocí jde s Feldspítálu. Bědováním dosud není. Od pana Choděry jsem velmi dlouho nic neobdržel. Asi ho nedostal. Ani od kolegů zprávy nedostávám. Pravděpodobně jsou

---

¹⁹¹ Recomandovaný (z angl. Recomand), tj. doporučený (dopis).

¹⁹² Truppenkomando (z něm. Truppenkomand), tj. vedení oddílů.

¹⁹³ Urlaubem (z něm. Urlaub), tj. dovolená.

¹⁹⁴ Sanitaescheft (z něm. Saniten schef), tj. vedení vojenského zdravotnictví.

¹⁹⁵ Iagvock (z něm. Wöchentliche Reinigung), tj. zkratka pro týdenní úklid.

¹⁹⁶ Feldspítál (z něm. Feldspitale), tj. polní nemocnice.

již v pohybu. Fotografie jsem od nikoho neobjevil. Pište mi brzy. Ruce Vám líbá Váš syn.

36. Antonín Brzák píše do Bobnic o přerozdělování lidí na vojně a také o práci kterou, vykonává.

Draží rodiče! Josefov 17. 3. 1916

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Oba lístky jste snad již obdrželi. Doufám, že snad zítra mi to z Vídně přijde a pozítří že odjedu. Kufr jsem dosud neodeslal, jelikož mám málo času. Jsem neustále mnoho zaměstnán a měl jsme ještě ten kašel, který se mi již lepší. Pan Zounek je v Josefově ve špitále. Mluvím s ním dosti často. Pozdravuje Vás. O té jeho žádosti mi nic neříkal. Jestli pak ho má pan Zounek na velitelství jisté. Zounek jest veliký machr s manšaftem. Včera odjíždělo mnoho šarší, méně schopných b. c. do Vídně a do Sarajeva. Potom má dát Major nějaké vybrané prvotřídní lidi do Turecka. On tomu, ale asi nebude moci vyhovět, jelikož nemá žádné takové lidi, jež by sám rád, kdybych byl z Josefova pryč. Jest to zde velmi ošklivé. Jak tenkrát. Ti hoši byli dáni do Rechnüngshauzenu¹⁹⁷ přišli také k Infantérii. Byli tam dva, ten majora příbuzný a potom ještě jeden Kouptirist. Ten majora příbuzný dostal se u nich rovněž do kanceláře a ten druhý, jako obyčejný voják pod kver. Tady máme tu výhodu, že s námi nemíchají, jelikož na nás Oberstábní¹⁹⁸ drží. Nyní dostávají hodně Urlaubu. Sám Major se u Raportu vyjádřil že každý zemědělec musí dostat nejméně 3 nad urlaubu. Od nás se též mnoho lidu rozprchlo. Právě když je nejvíce práce. Zítra budu zase psát. Ruce Vám líbá Váš syn.

37. Antonín Brzák píše do Bobnic s přáním št'astných velikonočních svátků.

Milý Pantatínku 16. 4. 1916

Původem mého dopisu přijmi ode mě srdečný pozdrav se stálou vzpomínkou na mě. Musím jim psát, že jsem doposud Chvála Pánu Bohu živ a zdrav a doufám

---

¹⁹⁷ Rechnüngshauzenu (z něm. Rechnungshausen) tj. účetní/fakturační dům.

¹⁹⁸ Oberstábní (z něm. Oberbefehlshaber), tj. vrchní velitel.

že i je při dobrém zdraví tímto lístkem přitrefím¹⁹⁹. Milý Pantatínku a Milostpaní já jim přeju hezký a veselý svátky, aby je ve zdraví žily a jiných se dožily. Přeji jim, aby měly příští svátky šťastnější a veselejší, než mají tyto. Píšou mi, co je s Mladým už se vystonal. Jest-li za nim pojedou tak jim vyřídějí ode mě hezký pozdrav že nim přeju šťastný a veselý svátky aby se brzy uzdravil. Přijmi ode mě ještě jeden srdečný pozdrav z daleké cimry. S Bohem na Shledanou. Pozdravujte ode mě Mařku a všechny ostatní. Brzy mě odepíšete. !!!

38. Antonín Brzák píše do Bobnic s poděkováním za zásilku, kterou mu poslali. Mluví o své nové práci a také o oblečení, které nosí.

Drazí rodiče! Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Dnes jsem od Vás obdržel zásilku, za kterou Vám mnohokrát děkuji. Vše zde dobře chodí po starém pořádku. Zvykl jsem si zde docela. Dneska držím službu Inspektiongefreiha²⁰⁰. Musil jsem vstávat v ½ 1 v noci a převzal jsem službu od Tagskaprála²⁰¹. Jest mu dlouhá chvíle. Za každou půl hodinu procházím nádvořím kasáren. Ráno odjíždí pan Polák Lékárník. Mnoho pánů ho jde doprovázet na dráhu, musím je budit. Také musím budit kuchaře. Tu blůzu si dám ušít co nejdříve, abych v ní mohl vyrukovat až sem přijedete. Pan Polák mi vyřizoval od Vás pozdrav. Černé kalhoty i rajtky nosím jenom když jdu někam ven. Ty černé kamaše jsem chtěl proto, abych měl nějaká na einacku²⁰². Ty ovinovací nosím jen na parádu. Dneska jsem navlékl také tu pletenou vestu, co jest jako svetr. Jest v ní hezky teplo, ačkoliv je venku notný mráz. Ještě nevím nakolik hmoty mě ta blůza bude stát od ušití, neboť mi to bude šít náš krejčí. S poledními pracemi a s dobýváním řepy budete snad již hotovi. Ještě jednou Vám děkuji za zásilku zvláště to máslo mi přišlo vhod. Pan Choděra dosud dopis nedostal. Pan Zounek nechá mamince ruce líbat. Ještě jednou Vás zdraví Váš syn.

---

¹⁹⁹ Zastihnu.

²⁰⁰ Inspektiongefreiha (z něm. Inspektiongefrei), tj. uvolňovací inspekce (práce, při které se posílají vojáci na dovolenou).

²⁰¹ Tagskaprála (z něm. Tagcapral), tj. denní velitel.

²⁰² einacku (z něm. Einack), tj. taška, sáček, pytel

39. Antonín Brzák píše do Bobnic, kde píše o svém kamarádu Choděrovi a práci, na kterou byl povýšen. Zmiňuje se i o vojenské škole, do které nastoupil. Žádá matku, aby mu ušila znamení červeného kříže.

Drazí rodiče 28. 4. 1916

Přijměte upřímný pozdrav. Dnes jsem od maminky dostal dopis, na který jsem dlouho čekal. Zásilka, o které se mi maminka zmiňuje mne dosud nedošla, pravděpodobně se někde zdržela. Velmi se již na ní těším a děkuji Vám za ní předem. Dneska zde byla paní lékárníková Taláková z Nymburka. Pan kadet Choděra po ní poslal nějaké zmíněné věci. Má se o ně maminka přihlásit. Stálo to asi 10 K. Až sem maminka přijede může sem vzít nějaké žině, neboť je zde o ně nedostatek. Buďte jen o mě bez starosti, pan Choděra se zde o mne dobře stará. Chodí mi každý den navštěvovat a někdy mne s sebou bere na procházku do skalí. Včera jsme byli za Josefovem. Dneska jsme byli se koupat v vesnici ve valách. Dlouho jsme se tam zdrželi, ani jsme odpoledne nezpozorovali. Zítřka budu již mít službu, jako Inspektiongefreiter²⁰³. Jest to velké vyznamenání ale zároveň i velká zodpovědnost. Tento týden nám již začala škola, ve které se vyučujeme základy vojančiny. Vyučuje nás pan Neumann Zenkover z Nymburka. Co jsme v jedné místnosti jsou všechno dost inteligentní hoši. Zde se nikomu vůbec nic neztratí. Věci máme všechny pohromadě. Jest to ovšem škola, neboť zde nemáme žádný Dieustpersonaál²⁰⁴. Na mne to ale nespadá, jelikož jsem kamarád s aftalkommandautem²⁰⁵ a jsem ode všech prací zproštěn. Ještě bych Vás o něco žádal. Potřebuji totiž znamení červeného kříže na rukáv v bílém poli. Prosil bych maminku, aby mi to ušila a zaslala vzorek bez ceny. Zapíná se to na patentky. Víte asi jakých rozměrů, jak nosí zřízenci červeného kříže. Prádla zde budu mít dost. Čaj si vařím v esšálku²⁰⁶, neboť ta miska byla příliš nízko nad plamenem, tak že se to dlouho nevařilo. Nyní to jde dobře. Potřeboval bych nějaký rum do toho. Pan Choděra a pan Zounek si dávají poroučet a ruce líbají. Pan Choděra se těší velmi až se maminka přijede. Vezměte s sebou tak Jarku. Ať mu dá pan mistr taky

---

²⁰³ Inspektiongefreiter (z něm. Inspektiongefrei), tj. uvolňovací inspekce (práce, při které se posílají vojáci na dovolenou).

²⁰⁴ Dieustpersonaál (z něm. Die ust personal), tj. ústřední personál.

²⁰⁵ aftalkommandautem (z něm. Aftalcomendant), tj. velitel.

²⁰⁶ esšálku (z něm. Essschüssel), tj. kovová jídelní miska.

Dieustfrei²⁰⁷. Počasí zde jest velmi pěkné na včerejšek a na dnešek byl malý mrazík. Vy již asi budete mít brzy řepu udělanou. Prázdnno m[á]me jenom v neděli od 2. hodin do 9. a pak každý den od 5. do 9. Chodíme dosti brzy spát. Cvičení mne mnoho neunavuje, neboť jsem na to dosti zvyklý ze školy a oni nás ani mnoho nepokárají. Ruce Vám líbá Váš Tonouš.

40. Antonín Brzák píše do Bobnic s informacemi o návštěvě v Chrudimi v nemocnici. Dopis obsahuje i text od jeho matky obsahující informace o vyšších cenách potravin.

Drahý tatínku, Chrudim 27. 6. 1916

Přijmi od nás srdečný pozdrav. Lístky od tebe jsme včera obdrželi a děkuji ti za ně. Psal jsem ti na lístky, abys nás dne 29. tu na ten svátek navštívil. Pakli nepřijedeš, pojedje maminka tentýž den odpoledne domů pro nějaké zásoby. Do Nymburka by přijela 29 tu o ½ 10 večer podle nového času. Poveze domů špinavé prádlo a jiné nepotřebné věci, proto ji pošlete naproti. Dopis snad do té doby bude u Vás. Přijedeš-li sem, dorozumíme se o všem ústně. Daří se nám zde stále dobře. Počasí bylo dosud krásné, dnes, ale prší, proto jsme zůstali doma. Léčím se pilně, abych mohl doma již choditi. Chůze mne již tak neunavuje jako dříve, ale schodů to jde volně. S pozdravem tvůj Ant.

Tati, poněvadž jest zde tůze draho a chléb není ani k jídlu, přijedu si domu pro nějaké potraviny. Tonoušovi dobře chutná a slušně se mu za ten krátký čas daří. Zachovejte nějaké lusky! Ostatní ústně s pozdravem Marie

41. Marie Brzáková píše do Bobnic o Antonínu, o tom, jak se mu daří s nemocí bojovat.

V Josefově 10. 8. 1916

---

²⁰⁷ Dieustfrei (z něm. Tagsfrei), tj. dny volna.

Se srdečným pozdravem zdělujem, že přijedem asi v pondělí, dne 14 t. m. v 10. hod. večír²⁰⁸. Cesta sem byla mizerná byl velký nával na dráze, ale Tonouš to dosti snesl. Jinak se mu daří mnohem lépe, než-li v nemocnici v Nymburce. Zde si stěžuje na krátký dech. Lékař doporučuje jen mnoho jíst, přímo přetučnit. Zde nám chutná zvláště pivo, jinak mnoho nejí, o vejce vůbec nestojí. Mám velkou potíž s tím donášením té stravy a velký výběr není. Srdečný pozdrav Tonouš a Marie.

42. Antonínův kamarád Roček mu píše o tom, že se dozvěděl o jeho nemoci a o tom, co dělá.

Milý příteli! 4. 9. 1916

Přijmi ode mne mnoho srdečných pozdravů a vzpomínek, odpusť že jsem ti již tak dlouho nedal o sobě vědět. Vůbec jsem nevěděl jsi-li ještě v Josefově, až mě J. Šindler zděsil že jsi nemocen doma. To mě velice překvapilo, vím že jsi asi mnoho zkusil. Já jsem byl myslím po 5 měsících doma na dovolené. Nyní kázám služby inspekce. Zdravím tě a zůstávám věrným Přítelem. Roček

Kéž bychom se jednou zase pospolu sešli.

43. Antonín Brzák píše panu doktorovi a odpovídá na otázky, které mu doktor poslal na jeho zdravotní stav.

Vážený pane doktore! Loučeň 26. 9. 1916

Odpusťte, že tak dlouho na váš dopis neodpovídám. Jsem dosud na Loučeni, neboť panuje dosud krásné a teplé počasí, chci toho využítkovati. Léku mám ještě asi na týden. Odpovídám současně na ty otázky, které jste v dopise vyznačil. 1) Choroba moje byla podmíněna pravděpodobně špatnou výživou a silným nachlazením. Dne 20. března 1916 jsem konečně ulehl, neboť již asi týden jsem pozoroval horečky. 2) Nežli jsem byl zproštěn vojenské povinnosti, choroba se značně zhoršila. Byl jsem

---

²⁰⁸ 14. 8. 1916 ve 22:00.

léčen několikrát lékaři a užíval jsem hlavně „calciron“²⁰⁹ (gnajakol-váp. Syrup.) a Thiokol²¹⁰ (tablety váp.) Když toto nejevilo valný účinek přešel jsem ku kreosotu,²¹¹ který jsem bral ve dvou formách a působil mne ohromný odpor k jídlu, že jsem ztratil dosti na váze. 3) Potom začal jsem s léčbou inhalační. Velmi vděčen jsem byl tomu, že jsem nemusil ničeho bráti do žaludku, čímž se mi opět dostavila pravidelná chuť k jídlu. Vykašlávání, které bylo dříve takřka nepatrné dostavilo se již za několik dní. Brzy jsem pozoroval delší dech a následkem toho mohl jsem ve více pohybovati. Dnes již pociťuji, že se dostavila do těla jakási energie a býval[á] skleslost a mrzutá nálada odešli. Chůze nečiní mi nyní obtíží a denně vykonávám procházky. 4) Jelikož inhalováním léků nečiní mi jakýchkoli obtíží ani bolesti snadno každý zvykne na ono léčení. Nemocný záhy pozoruje zlepšení stavu a účinek léčení. Léčení onou methodou jest daleko přirozenější a rychlejší, neboť nekazí se nemocnému chuť k jídlu, čemuž jsem tuze povděčen. 5) Celkový můj stav nynější může nejlépe posouditi ten, kdo mne viděl před třemi měsíci a nyní. Dříve nemohl jsem ani 50 kroků dojíti, nejraději jsem seděl neb ležel. Nyní chůze mi obtíží nečiní a vydávání se na poněkud delší procházky. Rovněž jsem i na váze něco přibyl. Doufám, že jsem částečně vyhověl vašemu přání. Budete-li snad si jistě něco přátí dohodneme se ústně neb během týdne již budou doma. S výrazem úcty Ant. Brzák.

---

²⁰⁹ Calciron, lék podáván jako prostředek k léčbě anémie a zlepšení celkového stavu pacientů. (využíván u vojáků, kteří trpěli vyčerpáním, nebo u zranění vyžadující obnovu krve); *Velký lékařský slovník* [online]. [vid. 13. 8. 2011]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/>.

²¹⁰ Thiokol, lék používaný při bolestivě stažených svalech, způsobuje jejich uvolnění; *Velký lékařský slovník* [online]. [vid. 13. 8. 2011]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/>.

²¹¹ Kreosot, lék obsahující sacharózu a monohydrát laktózy, není znám a ověřen jeho léčebný účinek. Dnes užíván při léčbě homeopatie; *Velký lékařský slovník* [online]. [vid. 13. 8. 2011]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/>.

ZÁVĚR

Antonín Brzák (8. června 1987–11. února 1918), o jehož životě se díky této práci dozvídáme, pocházel z Bobnic na Nymbursku. Skrze jeho dochovanou korespondenci převážně s jeho rodiči můžeme získat zajímavé svědectví o první světové válce. Toto svědectví je netradiční, protože pojednává o působení českých vojáků ve vlasti a nikoliv na frontě. Tato bakalářská práce ukazuje část života obyčejného mladíka z prostředí obce v úrodném Polabí, poté studenta Královské české zemské střední školy hospodářské v Roudnici nad Labem a nakonec vojáka vykonávajícího službu v lazaretu v Josefově. Antonínovo studium skončilo již v jeho 18 letech, kdy byl odveden na vojnu. Jeho aktivní služba trvala jen necelý půlrok (14. říjen 1915–19. března 1916), než se při práci v nemocnici nakazil nemocí, které po propuštění vojenskou zdravotní komisí dne 21. srpna 1917 z vojenské služby v domácím prostředí ve věku 20 let podlehl.

Cílem práce bylo v první části vytvořit povědomí o místě, kde Antonín Brzák žil se svou rodinou a o historickém vývoji Bobnic až do konce první světové války. Díky těmto informacím je možné lépe pochopit obsah dochovaných dopisů, které nejednou odkazují na agrární charakter rodné obce a myšlenku, že Antonín jednou převezme po rodičích hospodářství. Dopisy vzpomínají i na dodávky jídla rodičů Antonínovi v době, kdy i v Bobnicích museli obyvatelé povinně odevzdávat zásoby k vyživování vojáků na frontě. V druhé části se podařilo částečně zmapovat Antonínův život ve válečném období, ať už za doby jeho působení ve škole, nebo na vojně. Díky dopisům, které se ukázaly z větší míry jako necenzurované, což dokládá například dopis č. 36, ve kterém píše z Josefova: „*Jest to zde velmi ošklivé*“, se dovídáme o konkrétních situacích, kterými si musel projít. Zároveň byla podána žádost na VHA o vydání personální dokumentace, avšak bezúspěšně.

I přes veškerou snahu se některá období Antonínova života nepodařilo z důvodu nedostatku pramenů zmapovat podrobně. Jedná se o jeho život před válkou, kdy chodil do školy v Bobnicích anebo pobýval doma, to je z největší pravděpodobností tím, že nebyl důvod k posílání dopisů.

Nezanedbatelný přínos této práce vidím i v osobní rovině, kdy jsem mohl sebe i rodinu podrobněji seznámit s osudy mého nepřímého předka. Edice dopisů

mi pomohla uvědomit si, jaký panoval na vojně život a jak musel Antonín Brzák ve službě strádat, tak jako mnoho dalších vojáků nejen z Rakousko-Uherska.

Dopisy Antonína Brzáka, které se dochovaly, jsou cenným historickým dokumentem, a jejich existence je do značné míry výsledkem pečlivosti a úsilí jeho rodiny. Rodiče si pravděpodobně uvědomovali význam těchto psaných záznamů, které zachycují nejen Antonínovy osobní myšlenky a pocity, ale také dobové okolnosti, ve kterých žil.

Díky tomu, že si uchovávali jeho dopisy, máme dnes možnost nahlédnout do jeho života během vojenské služby a do jeho vztahu s blízkými. Tyto dopisy sloužily jako most mezi Antonínem a jeho rodiči, umožňující jim udržovat kontakt a sdílet si navzájem své prožitky.

Rodina pravděpodobně chápala, že tyto dopisy nejsou jen obyčejné zprávy, ale cenné vzpomínky, které mohou poskytnout cenné informace o životě v těžkých časech, jako byla první světová válka. Uchováním těchto dokumentů si zajistili, že příběh Antonína Brzáka a jeho zkušenosti zůstávají živé i pro budoucí generace, což podtrhuje důležitost rodinné historie a paměti.

MÍSTNÍ A JMENNÝ REJSTŘÍK

B

Bächer, Majitel továrny na výrobu pluhů a secích nástrojů 53

Brouček, Kadet v Josefově 65

Č

Černý, švec 55

České Budějovice 56

Český Brod 70

Čipera Dr., učitel 32, 62

D

Drahný prof., učitel 48

Dvořák Ing., učitel 62

F

Felaw Celler, velitel v Josefově 66

Františkovo nádraží, Praha hlavní nádraží 59

H

Hála, zasílač balíků v Roudnici nad Labem 52

Havel, učitel 52

Hechtské jezero, Hechtsee – jezero v Tyrolsku 57, 62

Holub, Antonínův Kamarád 46

Hovatt T., voják 70

Huba, Zástupce důstojníka 66, 67

Hulánské kasárny (pluk 1. -3.) 63, 57

CH

Choděra, Zástupce důstojníka 62, 73

I

Innsbruck 60, 61

Iseberg Tischberg, rakouská hora (1063 m n. m.) v Novohradských horách 61

Isolierspital, karanténní nemocnice 63, 66, 69

J

Jakubec, kolega ve škole, doučovatel němčiny 45

Jánské lázně 45

Jarka Slabina, rodinný známý 57, 63, 68, 69, 73

Jičín, 65

Johu Ing. Učitel 59

Josefov, 60-63, 72-74

K

Kaiserback, řeka v Rakouském Tyrolsku 61

Kalt, Antonínův kamarád 67, 69

Känniger Chefarztov, Doktor v Josefově 66

Karlíček z Limuz, příbuzný 63

Kieubergovy vodopády, Vodopády nedaleko Kufsteinu 56

Kopečný Dr., učitel matematiky 42

Kout, Antonínův nadřízený v Josefově 66

Kubín Dr., doktor 69

Kubšovský, Antonínův nadřízení v armádě 66

Kufstein, 55, 56, 57, 62, 62

Kurz Ing., ředitel školy v Roudnici nad Labem 50

L

Libánský Dr., doktor 46, 47

Liberec, 47

Limuzy, 62, 63

Litoměřice, 48

Loučeň, 41, 65, 74

M

Marie Brzáková, Matka Antonína Brzáka 43, 44, 47, 54, 59, 62, 63-70, 72-74

Mladá Boleslav, 55, 58, 61

Müller prof., spolubydlící Antonína v Rakousku 56

N

Nauman, Antonínův doučovatel němčiny 47

Neuman Zenkovar, učitel základů vojačiny 72

Novotný prof., učitel 52

Nymburk, 42, 52, 72, 73

P

Pech prof., učitel 47, 51, 62

Petráček, Antonínův známý 61

Poděbrady, 62, 64

Polák, lékárník 68, 71

Praha, 55, 57, 61

Prachatice, 58

R

Roček, Antonínův kamarád ze školy 74

Roudnice nad Labem, 41, 42, 44, 48, 49, 51-54, 58, 61

Rutte, spolubydlící Antonína v Roudnici n. Labem 48

Ř

Řeřovský Dr., velitel nemocnice v Josefově 66

Říp, 41, 52

S

Setník Malý, učitel 58, 61

Silber, obyvatelka Kufsteinu 56

Slaubiisschen Legiski, adresát Antonínových dopisů 69

Smolák Dr., učitel 49

Sněžka, 45

Strouhal, kamarád 47, 48, 55

Š

Šimáček, pošťák 53

Šindler J., Antonínův kamarád 74

Širc, Antonínův kamarád 46, 47

T

Tábor, 56

Tachecí, manželka prof. Tachecího 43

Tachecí prof., učitel 41, 48, 49, 54, 62, 63

Taláková, lékárnice 72

Terezín, 46, 47, 65

Terst, 42

Tismice, 62, 70

V

Videň, 56, 70

Z

Zounek, voják na velitelství 70, 72, 73

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny nevydané:

Soukromý archiv autora bakalářské práce, Korespondence Antonína Brzáka (1897–1918) dochovaná z let 1914–1918.

Soukromý archiv autora bakalářské práce, Soustrast matky Antonína Brzáka.

SOA Hradec Králové, SOkA Chrudim, fond Archiv města Chrudim, *Branci a domobrana 1915–1924*, inv. č. 1285, karton č. 197.

SOA Praha, SOkA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv obce Bobnice, *Pamětní kniha pro obec Bobnice 1860–1959*, inv. č. 348.

Prameny vydané:

KESSLER, Vojtěch – ŠRÁMEK, Josef (edd.), *Tváře války: Velká válka 1914–1918 očima českých účastníků*, Praha 2020.

Literatura:

650 let obce BOBNICE, Bobnice 2013.

BROFT, Miroslav a kol., *Vojenské dějiny Československa II. díl*, Praha 1986.

BUREŠOVÁ, Vendula, *netkané textilie s obsahem koňské srsti*, bakalářská práce na Kts Ft TUL, Liberec 2020.

FILIPOWICZ, Marcin – ZACHOVÁ, Alena, *Rod v memoárech. Případ Hradec Králové*, Červený Kostelec 2009.

HELLICH, Jan, *Obec Bobnice u Nymburka*, Bobnice 1898.

HOFMEISTER, Antonín, *Josefov za světové války 1914–1918*, Josefov 1938.

HUTEČKA, Jiří, *Muži proti ohni: Motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války 1914–1918*, Praha 2016.

KUČERA, Rudolf, *Rationed life: science, everyday life, and working-class politics in the Bohemian lands. 1914–1918*, New York, 2016.

LUCUK, Vít, *první světová válka ve vzpomínkách Josefa Zrůsta*, bakalářská práce, FF MUNI, Brno 2021.

Mistopis Nymburska, Uhlířské Janovice 2023.

NEDOROST, Libor, *Češi v I. světové válce I–III*, Praha 2006, 2007.

SCHNEIDER, Jaroslav, *Zrušení roboty a vznik familií v 18. století*, Kolín 1941.

ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2014.

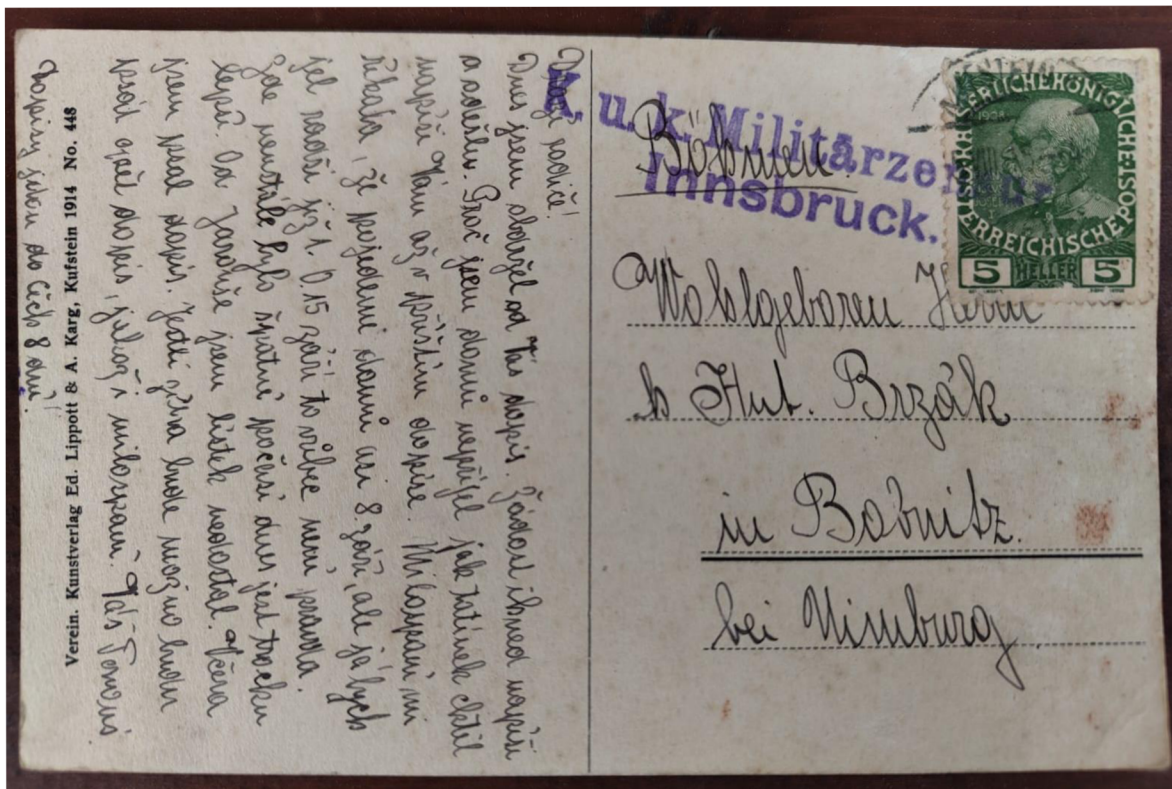
ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

TLAPÁK, Radek, *Legionář Jan Bečkovský (1891–1932): Rekonstrukce prvoválečných osudů*, bakalářská práce na KPVHA FF UHK, Hradec Králové 2019.

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBR. Č. 1 LETECKÝ SNÍMEK ZACHYCUJÍCÍ JÁDRO PŮVODNÍ VESNICE K ROKU 2021 S VYZNAČENÍM BYDLIŠTĚ ANTONÍNA BRZÁKA (ČERVENOU BARVOU).....	- 14 -
OBR. Č. 2 BOBNICKÝ POMNÍK PADLÝCH ZA PRVNÍ A DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY (FOTOGRAFIE AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE)	- 17 -
OBR. Č. 3 ANTONÍN BRZÁK PŘED NÁSTUPEM NA KRÁLOVSKOU ZEMĚDĚLSKOU ŠKOLU V ROUDNICI NAD LABEM (SOUKROMÝ ARCHIV AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE) ..	- 24 -
OBR. Č. 4 ZDRAVOTNÍ ODDĚLENÍ Č. 12 JOSEFOV, 1916. ANTONÍN BRZÁKA JE MUŽ STOJÍCÍ JAKO PÁTÝ ZLEVA (SOUKROMÝ ARCHIV AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE)	- 27 -
OBR. Č. 5 ANTONÍN BRZÁK VE VOJENSKÉ UNIFORMĚ, 1916 (SOUKROMÝ ARCHIV AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE)	- 38 -
OBR. Č. 6 ÚMRTNÍ OZNÁMENÍ O SMRTI ANTONÍNA BRZÁKA (SOUKROMÝ ARCHIV AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE)	- 39 -
OBR. Č. 7 HROB ANTONÍNA BRZÁKA V TISMICÍCH	- 40 -
OBR. Č. 8 PŘÍKLAD POHLEDNICE, 1915 (Č. 19).....	- 88 -
OBR. Č. 9 ZAČÁTEK DOPISU PSANÉHO RUKOU, 1914 (Č. 3).....	- 89 -
OBR. Č. 10 ZAČÁTEK DOPISU PSANÉHO NA PSACÍM STROJI, 1914 (Č. 6).....	- 90 -

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. č. 8 Příklad pohlednice, 1915 (č. 19)

Roudnice 24. 14.

Drahi rodiče!

Prijímám vaše milé srdce a
vzpomínku. Dříve jsem se vrátil do Roudnice.
Tam učitel odešel s Vámi v sobotu, ráno
a dnes v 11 hod. přijeli s nejákem, suter-
misti do Terstu. Dnes jsem měl velmi pěkný
den, byla to nekvalitní slavnost. Bylo to
na velké straně na Lipu. Stejně jak
Zenařská uče na Zabi: jelikož k němu
stalo se do této ryse to skončilo.
Některá hovorárů byl ten v křižel od
rámečku byl první přes město a
most. Mladina jsem ulavil, sám lepaní
faktci ryševat jsem ji od Vašeho učivo
nověm a v 11 jsem ji v maminka

Obr. č. 9 Začátek dopisu psaného rukou, 1914 (č. 3)

Draží rodiče.

Přijměte ode mne srdečný pozdrav. Dnes máme tu slavnou Řípskou pouť na kterou nám překrásně bude přšet. Jest celá obloha zatažena. Protože sem maminka na pouť nepřijede tak jsem se nechal zapsat mezi ty co vybírají na Matici. Čekáme jestli se dá do deště, že tam vůbec nepůjdem. Co víte nového o těch odvozcích? Zde očekáváme každým dnem vyhlášky, že se máme přihlásit na hejtmanství o legitimace. Víme to docela jistě vyhlášky jsou již na obecním úřadě. Jest to ale pouze přihlášení, k odvodu bychom šli teprve v září. Až sem maminka přijede tak ať jde rovnou do školy. *n. 10. hod.* Máme právě ing. Kurze, aby s ním mohla mluvit. Maminku bych prosil až sem pojede, aby mi sem vzala z domova nějaké dopisní papíry. *Třeba by co má maminka zlatou přívěšku.*

Obr. č. 10 Začátek dopisu psaného na psacím stroji, 1914 (č. 6)